

Det juridiske fakultet

Straffutmåling ved oppbevaring av narkotika

Hvilken betydning har det i straffutmålingen at gjerningspersonen er rusavhengig?

Marte Johansen Jakobsen

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, mai 2022

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Aktualitet.....	1
1.3	Avgrensning og presisering	5
1.4	Rettskilder og metode	6
1.5	Videre fremstilling.....	8
2	Begrunnelsen for straff.....	8
2.1	Innledning	8
2.2	Hvorfor straffer vi?	8
2.2.1	Atferdsregulering er straffens formål.....	8
2.2.2	Straffens preventive virkning: individualprevensjon, allmennprevensjon og opprettholdelse av sosial ro.....	9
2.2.3	Kriminaliseringsprinsippene gir uttrykk for en handlings straffverdighet	9
2.3	Hvorfor straffer vi oppbevaring av narkotika?	10
2.3.1	Straffeloven 2005.....	10
3	Oppbevaring av narkotika	12
3.1	Innledning	12
3.2	Hvilke stoffer er «narkotika»?	12
3.3	Hva regnes som «oppbevaring» av narkotika?	13
3.4	Skyldkravet	15
4	Straffutmålingsmomenter	15
4.1	Innledning: utgangspunkter for straffutmålingen	15
4.2	Stoffets skadevirkninger	17
4.2.1	Stoffets art.....	18
4.2.2	Mengde og spredningsfare.....	20

4.2.3	Styrkegrad og spredningsfare	24
4.3	Rusavhengighet og rehabilitering	26
4.3.1	Rusavhengighet som begrunnelse for valg av straffereaksjon.....	31
4.4	Gjentakelse.....	40
4.5	Tilståelse eller bidrag til oppklaring av andre lovbrudd	42
4.6	De ulike straffutmålingsmomentenes vekt.....	43
5	Er straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig, i tråd med overordnede rettsnormer, hensyn og prinsipper?	44
5.1	Innledning	44
5.2	Maktfordelingsprinsippet og samspillet mellom lovgiver og Høyesterett.....	44
5.3	Straffen bør gjenspeile de alminnelige rettsoppfatningene.....	46
5.4	Straffens begrunnelse og formål	47
5.4.1	Skadefølgeprinsippet, subsidiaritetsprinsippet og hensiktsmessighetsprinsippet 47	
5.4.2	Skyldprinsippet	49
5.4.3	Allmennprevensjon	49
5.4.4	Individualprevensjon.....	50
5.5	Forholdsmessighetsprinsippet.....	50
5.6	Likhetsprinsippet.....	53
6	Oppsummering og rettspolitiske betraktninger.....	53
	Referanseliste.....	56

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Avhandlingens tema er straffutmåling ved oppbevaring av narkotika. Problemstillingen som søkes undersøkt er hvilken betydning det har i straffutmålingen at gjerningspersonen er rusavhengig.¹ I saker hvor gjerningspersonen er rusavhengig er det særlige hensyn som gjør seg gjeldende. Narkotikakriminalitet blir av Andenæs omtalt som «offerløs kriminalitet»,² men i mange narkotikasaker kan gjerningspersonen ses på som et offer selv.³

Når retten finner en lovbrøyer skyldig i et straffbart forhold skal han eller hun dømmes til en konkret straff. Øvelsen med å fastsette denne straffen kalles for straffutmåling.⁴ I utmålingen av straff må det tas stilling til hvilken straffereaksjon som skal ilegges, samt lengden og/eller størrelsen på denne.⁵

Straffutmålingsmomenter er de omstendigheter som kan tas i betraktning når retten skal utmåle straff. I straffeloven⁶ er generelle bestemmelser om formildende omstendigheter omtalt i § 78, mens man finner skjerpende omstendigheter i § 79. Som det vil fremkomme senere i avhandlingen, er det imidlertid andre omstendigheter enn de som er uttrykkelig nevnt i straffeloven som kan ha relevans og vekt i straffutmålingen.

1.2 Aktualitet

Statistikk fra FHI viser at bruken av narkotika øker i Norge.⁷ Ifølge EUs senter for overvåkning av narkotika og narkotikaavhengighet, viser den siste tids utvikling at produksjonen av narkotika øker, stoffet er renere og mer potent, i tillegg til rekordmange beslag.⁸ Narkotikabruk kan være problematisk både for enkeltindivider og for samfunnet som helhet. For enkeltindividet er narkotikabruk helseskadelig, bidrar til psykiske problemer, og kan føre til dødsfall.⁹ Norge er blant landene i Europa som har flest narkotikarelaterte dødsfall, kun slått av

¹ Med rusavhengig menes i denne avhandlingen en person som er avhengig av ulovlige narkotiske stoffer.

² Andenæs mfl. (2016) s. 29.

³ NOU 2019:26 s. 49 og 86.

⁴ Andenæs mfl. (2016) s. 476 flg.

⁵ Gröning mfl. (2019) s. 684.

⁶ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

⁷ Folkehelseinstituttet (2022).

⁸ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2019) s. 5.

⁹ Folkehelseinstituttet (2018).

Estland og Sverige.¹⁰ For mange rusavhengige er det vanskelig å fungere i en vanlig jobb, noe som gjerne fører til en dårligere livskvalitet og økonomiske problemer. Ofte blir rusavhengighet også en belastning for familie og venner.¹¹

Rusavhengighet bidrar også til en stor ressursbruk i helsevesen, sosial- og trygdeforvaltning, politi, domstoler og kriminalomsorg.¹² I tillegg medvirker rusavhengighet ofte til ytterligere kriminalitet, herunder vinningslovbrudd for å kunne finansiere ervervet av narkotikaen.¹³ Indirekte viser det seg narkotikahandel bidrar til organisert kriminalitet som knyttes til terrorisme, menneskehandel, migrantsmugling, korrupsjon, drap osv.¹⁴ Det er ingen tvil om at narkotika fører til alvorlige samfunnsproblemer, og at dagens håndtering av problemet ikke fungerer som ønsket.

Befatning med narkotika har vært straffbart siden opiumsloven av 1928.¹⁵ I 1964 ble opiumsloven erstattet med legemiddeloven. De alvorligste narkotikaovertredsene, herunder oppbevaring, ble i 1968 flyttet fra legemiddeloven til den nye § 162 i straffeloven 1902.¹⁶ Samtidig ble bruk og besittelse av narkotika straffbart etter legemiddeloven.¹⁷

Fra og med rundt år 2000 har man sett en tendens til et endret samfunnssyn på rusavhengighet, i retning sykdom. Helsemyndighetene har hatt en «mer biomedisinsk forståelse av avhengighet» og «nasjonalt og internasjonalt har rusmiddelidelser blitt definert som sykdommer med diagnosekategorier etter rusmiddeltype [...] og alvorlighetsgrad».¹⁸

I samfunnet har det derfor utviklet seg et større fokus på verdig behandling av rusavhengige, i stedet for straff. Dette gjenspeiles også i lovgivningen etter årtusenskiftet, eksempelvis gjennom ikrafttredelse av brukerromsloven¹⁹ i 2004, som legger til rette for etablering av ordning med brukerrom for inntak av narkotika,²⁰ og muligheten til å sette vilkår om

¹⁰ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019) s. 81.

¹¹ Folkehelseinstituttet (2018).

¹² Oslo Economics (2020).

¹³ NOU 2019:26 s. 86.

¹⁴ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol (2019) s. 5.

¹⁵ Lov 1. juni 1928 nr. 5 om opium (opiumsloven) § 1 jf. § 4.

¹⁶ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902) og Lov 14. juni 1968 nr. 4 om endrede straffebestemmelser for lovovertridelser av regler i lovgivningen om narkotika m.m.

¹⁷ Lov 14. juni 1968 nr. 4 om endrede straffebestemmelser for lovovertridelser av regler i lovgivningen om narkotika m.m.

¹⁸ Tønne og Lie (2019).

¹⁹ Lov 2. juli 2004 nr. 64 om ordning med brukerrom for inntak av narkotika (brukerromsloven).

²⁰ Brukerromsloven § 1 første ledd.

gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll ved idømmelse av betinget fengsel fra og med 2006.²¹ Rusavhengige har også fått pasientrettigheter etter at behandlingstiltak for rusmiddelmissbrukere ble overført fra sosialtjenesteloven²² og fylkeskommunen, til spesialisthelsetjenesteloven²³ og staten i 2004.²⁴ Fra januar 2022 har Oslo universitetssykehus igangsatt et forsøksprosjekt med heroinassistert behandling, med formål om å hjelpe rusavhengige til å få et mer verdig liv.²⁵

Fra rundt 2000-tallet har flere land gjennomgått rusreformer, med endring i reaksjoner ved bruk, besittelse og oppbevaring av narkotika, til mindre bruk av straff. Ett av landene som har vært mye omtalt i den sammenheng er Portugal, hvor avkriminalisering av bruk, erverv og innehav av narkotika²⁶, reduksjon i straff og mer bruk av administrative reaksjoner,²⁷ er noen av endringene som er gjennomført i ny lovgivning.²⁸

Det endrede samfunnssynet på rusavhengighet har aktualisert et behov for endring i narkotikalovgivningen også i Norge. I mars 2018 ble det oppnevnt et utvalg med mandat om å «endre myndighetenes reaksjoner mot personer som tas for bruk og besittelse fra straff til hjelp, behandling og oppfølging», gjennom å «gjennomføre en rusreform for å sikre et bedre tilbud til rusavhengige, der ansvaret for samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk overføres til justissektoren til helsetjenesten».²⁹

19. desember 2019 ble NOU 2019:26 Rusreform – fra straff til hjelp overlevert fra utvalget til Helse- og omsorgsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Helse- og omsorgsdepartementet fremmet lovforslag Prop.92 L (2020-2021) i statsråd 19. februar 2021. Etter behandling i Helse- og omsorgskomiteen og høring, ble Innst. 612 L (2021) avgitt 27. mai 2021. Hovedtrekkene i rusreformforslaget gikk ut på å oppheve straffansvaret for bruk og besittelse av narkotika inntil en viss mengde, og heller tilby hjelp i form av oppfølging og behandling.³⁰

²¹ Straffeloven § 37 første ledd bokstav f jf. forskrift 20. oktober 2017 nr. 1650 om narkotikaprogram med domstolskontroll.

²² Lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven).

²³ Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenester (spesialisttjenesteloven).

²⁴ Innst.O.nr.4 (2003-2004) pkt. 4.

²⁵ NOU 2019:26 s. 68 og Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon (2022).

²⁶ NOU 2019:26 s. 118 med videre henvisninger.

²⁷ NOU 2019:26 s. 140 med videre henvisninger.

²⁸ Evalueringer gjennomført av portugisiske myndigheter i etterkant av avkriminaliseringen, viser til at endringene har medført mindre stigma, reduksjon i belastning for personen det gjelder og bedre tilgang til rusbehandling, se NOU 2019:26 s. 131-142 med videre henvisninger.

²⁹ NOU 2019:26 s. 18.

³⁰ Innst.612 L (2020-2021) s. 1-2.

Oppfølgingen skulle blant annet bestå av et pålegg om gjennomføring av samtale hos en kommunal rådgivende enhet for narkotikasaker, hvor unnlatelse av å møte ville bli møtt med et administrativt gebyr. Avdekket narkotika skulle fortsatt kunne beslaglegges.³¹

Etter votering i Stortinget fikk rusreformforslaget om avkriminalisering for bruk og besittelse av mindre mengder narkotika ikke flertall, og ble dermed ikke vedtatt. Venstre, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti stemte for, mens Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet stemte mot.³² Arbeiderpartiet og Senterpartiet mente at den foreslåtte avkriminaliseringen kunne føre til økt bruk av narkotika, til tross for at de var positive til at rusavhengige ikke burde straffes. De ønsket derimot en differensiering mellom rusavhengige og andre såkalte «rekreasjonsbrukere», og fremmet forslag om avkriminalisering kun for rusavhengige. Dette forslaget fikk ikke flertall. Det var blant annet en bekymring blant partiene som stemte mot for at et slikt lovvedtak ville være i strid med likhetsprinsippet i Grunnloven³³ § 98.³⁴

Under voteringen i Stortinget ble det likevel vedtatt endringer i av straffelovens bestemmelser som gjelder bruk, besittelse og oppbevaring av narkotika.³⁵ Endringene trer i kraft 1. juli 2022.³⁶ Straffeloven § 53 fjerde ledd får en ny andre setning, hvor det gis anledning til å benytte betinget bot som straffereaksjon ved erverv, besittelse og oppbevaring av narkotika. Straffeloven § 37 første ledd får en ny bokstav k, hvor det fremgår at det kan settes som særvilkår ved betinget fengsel at lovbryteren pålegges å møte hos en rådgivende enhet for russaker etter innkalling, dersom domfellelsen gjelder bruk, erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfeltes egen bruk. En slik rådgivende enhet opprettes i medhold av helse- og omsorgstjenesteloven³⁷ § 3-9 b.

Til tross for at rusreformforslaget ikke ble vedtatt, har domstolene i etterkant signalisert en endring i straffutmålingspraksis, særlig i underrettspraksis.³⁸ Høyesteretts ankeutvalg har også

³¹ NOU 2019:26 s. 33.

³² Stortinget (2021).

³³ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).

³⁴ Innst.612 L (2020-2021) s. 18.

³⁵ Lov 18. juni 2021 nr. 117 om endringer i straffeloven.

³⁶ Kongelig resolusjon 24. september 2021 nr. 2837.

³⁷ Lov 24. juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven).

³⁸ Se blant annet TOSLO-2021-18542, TOSL-2020-179838, LE-2021-99526 (lagmannsrettens avgjørelse i saken behandlet av Høyesterett i HR-2022-731-A), TOSL-2021-91303, LA-2021-103018 (lagmannsrettens avgjørelse i saken behandlet i HR-2022-732-A), LE-2021-116610 (lagmannsrettens avgjørelse i saken behandlet i HR-2022-733-A), TVES-2021-135059, LG-2021-103909, TOSL-2021-1083-90.

gitt uttrykk for at vi står overfor et paradigmeskifte som må hensyntas ved utmåling av straff i en kjennelse fra juli 2021:

Denne saken gjelder oppbevaring av fire gram heroin og bruk av hasj. Synet på straffereaksjoner for rusavhengige har endret seg de senere årene. Som begrunnelse for straffutmålingen har tingretten vist til rettsavgjørelser fra 2010 og 2012. Lagmannsretten burde ved avgjørelsen av om anken skulle fremmes vurdert om den straff som tingretten har utmålt, er i samsvar med nyere praksis og det rådende synet i dag på straffereaksjoner for rusavhengige. [...] Etter ankeutvalgets oppfatning foreligger det en saksbehandlingsfeil når tingrettens straffutmåling ikke er overprøvd i lys av det endrede syn på straffereaksjoner for rusavhengige.³⁹

Hva det endrede synet på straffereaksjoner for rusavhengige går ut på, uttaler ikke Høyesteretts ankeutvalg seg om i kjennelsen. I mars 2022 ble tre saker om oppbevaring av narkotika hvor gjerningspersonen er rusavhengig behandlet i Høyesterett. Den ene av sakene gjaldt en anke over straffutmålingen fra tiltalte, mens de to andre ble anket av påtalemyndigheten med bakgrunn i et ønske om rettsavklaring i etterkant av bølgen med underrettspraksis. I Høyesteretts avgjørelse i den første av de tre sakene avsagt 8. april 2022, ble det konstatert en endring i reaksjonspraksis for rusavhengige. Det ble uttalt at:

[...] rusavhengiges erverv, besittelse og oppbevaring av inntil fem gram heroin, amfetamin eller kokain til egen bruk heretter i alminnelighet skal føre til straffutmålingsfracfall, jf. straffeloven § 61. Det samme gjelder selve bruken av stoffene.⁴⁰

Sammen med de to andre avgjørelsene,⁴¹ vil denne omtales nærmere i kapittel 4, 5 og 6.

1.3 Avgrensning og presisering

Av hensyn til avhandlingens omfang må det foretas avgrensninger. Ettersom avhandlingens hovedvekt ligger på straffutmålingen, avgrenses det mot ansvarslæren. Det vil imidlertid redegjøres kort for gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet i straffebestemmelsen om oppbevaring av narkotika i kapittel 3. Terminologien «gjerningsperson» er valgt over «tiltalte» fordi det forutsettes at skyld er bevist, men slik at den strafferettslige reaksjonen

³⁹ HR-2021-1469-U avsnitt 17-18.

⁴⁰ HR-2022-731-A avsnitt 70. Straffutmålingsfracfall omtales i avhandlingens pkt. 4.3.1.6.

⁴¹ HR-2022-732-A og HR-2022-733-A.

påtaleunntatelse også kan behandles. Subjektet for avhandlingen er «rusavhengige». Med rusavhengig menes i denne avhandlingen en person som er avhengig av narkotiske stoffer.⁴² «Straffutmåling» tolkes i vid forstand, slik at både straffutmålingsmomenter og straffereaksjoner vil behandles. Ikke alle straffutmålingsmomenter eller straffereaksjoner vil redegjøres for, men kun de utvalgte som anses som relevante for når gjerningspersonen er rusavhengig.

Grov narkotikaovertrødelse, jf. straffeloven § 232 er i utgangspunktet ikke en del av kjernen i avhandlingen, ettersom rusavhengige ofte oppbevarer for «små» mengder narkotika til at forholdet karakteriseres som grovt. Dette kommenteres nærmere i kapittel 3. Det avgrenses mot fastsetting av straff over lengstestrafen, jf. straffeloven § 79, og fastsetting av straff under minstestrafen, jf. straffeloven § 80. Videre vil det avgrenses nedad mot besittelse av narkotika, jf. legemiddeloven⁴³ § 24, jf. § 31.

Det finnes et stort antall avgjørelser om oppbevaring i narkotika fra tingrettene og lagmannsrettene. Det vil føre for langt for denne avhandlingens omfang å analysere underrettspraksis. Ettersom Høyesterett dømmer i siste instans⁴⁴ vil avhandlingen kun basere seg på Høyesterettspraksis.

Tema og problemstilling for avhandlingen ble valgt høsten 2021, i etterkant av Høyesterett ankeutvalgs kjennelse i HR-2021-1469-U, og den forutgående underrettspraksisen. 8. desember 2021 ble tre straffesaker om straffutmåling ved oppbevaring av narkotika henvist til behandling i Høyesterett.⁴⁵ Straffesakene ble behandlet 22. mars 2022, og 8. april 2022 ble dom avsagt. Store deler av avhandlingen er skrevet før dom ble avsagt. Høyesterett har lang på vei avklart de spørsmålene som sto åpne etter ankeutvalgets kjennelse i juli 2021 ble avsagt, noe masteravhandlingen vil bære preg av.

1.4 Rettskilder og metode

Metoden som benyttes er i all hovedsak rettsdogmatisk. Med rettsdogmatisk metode menes «fremstillinger av gjeldende rett, dvs. utredninger om innholdet av gjeldende rettsregler».⁴⁶

⁴² Avhengighet kan forstås som «noe en ikke klarer seg uten eller er overdrevent, nærmest tvangspreget opptatt av», se Store medisinske leksikon (2021).

⁴³ Lov 14. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven).

⁴⁴ Grunnloven § 88 første ledd første punktum.

⁴⁵ HR-2021-2413-U, HR-2021-2416-U og HR-2021-2410-U.

⁴⁶ Skoghøy (2018) s. 25.

Rettskildeprinsippene relevans, slutning og vekt vil være styrende for drøftelsen, og defineres som «retningslinjene for hvilke argumenter som det skal legges vekt på, og hvordan de skal avveies mot hverandre».⁴⁷

I tillegg til en rettsdogmatisk analyse av straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig, vil det undersøkes om straffutmålingen er i overensstemmelse med overordnede rettsnormer, prinsipper og hensyn. En overordnet rettsnorm er en rettskilde som har forrang fremfor andre rettskilder. Med prinsipp menes regler som «bygger på en induksjon fra enkeltregler, etablerte rettsoppfatninger og reelle hensyn».⁴⁸ Hensyn defineres som «argumenter som knytter seg til de realiteter som rettsreglene regulerer».⁴⁹ I kapittel 6 vil den rettspolitiske metode anvendes, hvor det knyttes noen kommentarer om hvordan retten bør være.⁵⁰ Avhandlingen vil også ha retts sosiologiske innslag. Med det menes samfunnets innvirkning på retten, og rettens innvirkning på samfunnet.⁵¹

Oppbevaring av narkotika var som nevnt også kriminalisert i straffeloven 1902, i lovens § 162 første ledd. Gjeldende rett ble videreført ved ikrafttredelse av straffeloven 2005 § 231. Forarbeider og rettspraksis under straffeloven 1902 vil derfor ha relevans ved tolkningen av den nye bestemmelsen. Det har vært en utvikling i synet på straff for rusavhengige særlig de siste 20 år, og man bør derfor likevel være varsomme med å legge for stor vekt på eldre forarbeiduttalelser og rettspraksis, slik som Høyesteretts ankeutvalg uttalte i kjennelsen HR-2021-1469-U avsnitt 17.

Riksadvokatens rundskriv vil brukes som rettskilde i avhandlingen. Dette er ikke en primær rettskilde, men vil få vekt som festnet praksis dersom den gir uttrykk for eksisterende praksis, eller dersom danner grunnlag for fremtidig praksis.⁵² Ettersom Riksadvokatens rundskriv om narkotikasaker ofte blir fulgt i praksis av domstolene, har det derfor rettskildemessig vekt.⁵³

⁴⁷ Skoghøy (2018) s. 22.

⁴⁸ Skoghøy (2018) s. 217.

⁴⁹ Skoghøy (2018) s. 42.

⁵⁰ Bernt (2019) s. 596.

⁵¹ Mathiesen (2005) s. 28.

⁵² Skoghøy (2018) s. 237.

⁵³ Se for eksempel HR-2019-281-A avsnitt 28 og Rt. 2009 s. 1551.

1.5 Videre fremstilling

I kapittel 2 omtales begrunnelsen for straff generelt og ved narkotikaovertrædelser, herunder dens formål, preventive virkning og kriminaliseringsprinsipper. I kapittel 3 redegjøres det kort for gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet i straffeloven § 231. Kapittel 4 omhandler de straffutmålingsmomenter som har relevans ved oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig, i tillegg til aktuelle straffereaksjoner. I kapittel 5 vil det undersøkes om straffutmålingen er i overensstemmelse med overordnede rettsnormer, prinsipper og hensyn. Kapittel 6 inneholder en oppsummering og rettspolitiske betraktninger.

2 Begrunnelsen for straff

2.1 Innledning

Hvilke hensyn som vektlegges ved lovgivers valg om å kriminalisere en handling er helt grunnleggende for å forstå strafferettsinstituttet, herunder straffens legitimitet. Straffens begrunnelse vil også være førende ved straffutmålingen i den enkelte sak.⁵⁴ I det følgende vil det kort redegjøres for straffens begrunnelse generelt, og ved oppbevaring av narkotika spesielt.

2.2 Hvorfor straffer vi?

2.2.1 Atferdsregulering er straffens formål

Utgangspunktet i norsk rett er at individet har en frihet til å gjøre som det vil, med mindre det finnes lovmessige begrensninger i handlefriheten.⁵⁵ Straff er myndighetenes mest inngripende reaksjon mot et enkeltindivid i samfunnet,⁵⁶ og det kreves derfor en særskilt begrunnelse for inngrep i handlefriheten.⁵⁷ Staten velger å gjøre enkelte handlinger straffbare fordi de utgjør et markert avvik fra ønsket handlemåte, og dermed anses som klanderverdige eller straffverdige. Siden straff skal markere samfunnets reaksjon mot uønskede handlinger, er det et krav om skyld for å straffe. Dette kalles skyldprinsippet, og går ut på at det bare er den som kunne og burde handle annerledes, som kan straffes.⁵⁸ Straff er nemlig «[e]t onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at han skal føle det som et onde».⁵⁹

⁵⁴ Holmboe (2016) s. 19.

⁵⁵ NOU 2002:4 s. 78. Dette fremgår også forutsetningsvis av Grunnloven § 102 og Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK) artikkel 8.

⁵⁶ HR-2021-1453-S (NAV-saken) avsnitt 191.

⁵⁷ NOU 2002:4 s. 78.

⁵⁸ Gröning mfl. (2019) s. 48.

⁵⁹ Andenæs med flere (2016) s. 9. Sitatet har fått tilslutning av Høyesterett, se blant annet Rt. 1977 s. 1207.

På denne måten bidrar staten til atferdsregulering ved å påvirke til en bestemt type atferd, og ved å forhindre en annen type atferd gjennom strafferetten og strafferettsinstituttet.

2.2.2 Straffens preventive virkning: individualprevensjon, allmennprevensjon og opprettholdelse av sosial ro

I norsk lovgivning begrunnes straff med dens preventive virkning, herunder individualprevensjon, allmennprevensjon og opprettholdelse av den sosiale ro.⁶⁰ I forarbeidene til straffeloven fremholdes det at vi ikke straffer for å gjengjelde.⁶¹

Individualprevensjon beskrives i forarbeidene til straffeloven som "straffens evne til å påvirke den enkelte lovovertreder til ikke å begå nye lovbrudd i fremtiden".⁶² For at straffen skal kunne ha en individualpreventiv virkning forutsettes det at det allerede har blitt begått en forbrytelse. Den allmennpreventive virkningen er «evnen til å påvirke andre til ikke å begå lovbrudd».⁶³ Det er med andre ord ikke en forutsetning at man har begått et lovbrudd for at virkningen skal inntre. Fokuset er heller rettet mot den generelle trusselen om straff, stigmaet rundt det å bli straffet, samt byrden ved gjennomføring og fullbyrdelse av straffen.

Straffen bidrar til opprettholdelse av sosial ro ved forfølgelse av lovbrudd. På denne måten hindrer man mistenksomhet, frykt og privat rettshåndhevelse.⁶⁴ Formålet om opprettholdelse av sosial ro er ikke rettet mot forbryteren, slik som allmennprevensjon og individualprevensjon er. Straffen har en såkalt mentalhygienisk virkning overfor den som er rammet og for samfunnet generelt.⁶⁵

2.2.3 Kriminaliseringsprinsippene gir uttrykk for en handlings straffverdighet

I Grunnloven § 96 første ledd første setning heter det at «[i]ngen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom». For at en handling skal være straffbar må den dermed være kriminalisert. Stortinget er den lovgivende makt⁶⁶, og må ta stilling til hvilke handlinger som

⁶⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 78.

⁶¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 77. Dette er en sannhet med modifikasjoner, se note 65.

⁶² Se nærmere i Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 78. om individualprevensjon og dens uskadeliggjørende, avskrekkende og forbedrende virkning.

⁶³ Se nærmere i Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 78 om allmennprevensjon og dens avskrekkende virkning, kost/nyttevirkning og holdningsskapende virkning.

⁶⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 78.

⁶⁵ For fornærmede eller pårørende kan det være viktig for å komme seg videre i livet at den skyldige blir straffet. Målet om opprettholdelse av sosial ro kan dermed ha en side til gjengjeldelse, men det understrekes i forarbeidene at straffen likevel har et fremadskuende formål, se Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 80.

⁶⁶ Grunnloven § 49 første ledd første setning, jf. § 75 bokstav a.

skal være kriminaliseres, samt om begrunnelser for fortsatt kriminalisering står seg eller om handlingen skal avkriminaliseres.

I tillegg til å ha de preventive formålene som nevnt ovenfor i mente når Stortinget skal vedta om en handling skal kriminaliseres, vil kriminaliseringsprinsippene være førende.⁶⁷ Prinsippene er ikke lovfestet, men kommer til uttrykk i straffelovens forarbeider, og er retningsgivende for hvilke handlinger Stortinget kan gjøre straffbare. Prinsippene gir på den måten uttrykk for en handlings straffverdighet.

Skadefølgeprinsippet er et slikt kriminaliseringsprinsipp. Det går ut på at det «først og fremst [er] handlinger som på en eller annen måte medfører skade eller fare for skade som bør straffesanksjoneres».⁶⁸ Det er likevel klart at skadefølgeprinsippet ikke er et absolutt prinsipp ved avgjørelsen av om en handling skal være straffbar, men et utgangspunkt som stiller krav om «en særskilt tungtveiende begrunnelse» ved kriminalisering av handlinger som ikke medfører skade eller fare for skade.⁶⁹ Dersom en handling ikke medfører skade eller fare for skade bør den ikke kriminaliseres.⁷⁰ Handlingen kan likevel kriminaliseres, forutsatt at andre kriminaliseringsprinsipper tilsier det.

Subsidiaritetsprinsippet og hensiktsmessighetsprinsippet vil også utgjøre skranker ved vurderingen om en handling skal gjøres straffbar. Subsidiaritetsprinsippet går ut på at straff «bare bør brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige».⁷¹ Ifølge hensiktsmessighetsprinsippet bør straff «bare brukes dersom nyttevirkingen er klart større enn skadevirkningene».⁷²

2.3 Hvorfor straffer vi oppbevaring av narkotika?

2.3.1 Straffeloven 2005

Narkotikaovertrедelser er plassert under straffelovens kapittel 23 om vern av folkehelsen og det ytre miljø. I forarbeidene ble kriminalisering av befatning med narkotika uttrykkelig

⁶⁷ Innst.O.nr.72 (2004-2005) pkt. 6.1.1.

⁶⁸ NOU 2002:4 s.79.

⁶⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 89.

⁷⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 20

⁷¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 88.

⁷² Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 88.

begrunnet i vern av helse.⁷³ Det ble også påpekt at narkotikaavhengighet ofte er et springbrett til annen kriminalitet for å finansiere bruken av narkotika.⁷⁴

Allerede i 2002 ble en avkriminalisering av narkotikabruk drøftet av Straffelovkommisjonen⁷⁵ i forbindelse med utkast til ny straffelov. Flertallet i kommisjonen gikk inn for en avkriminalisering av narkotikabruk, begrunnet i at de direkte skadevirkningene av narkotika kun rammer brukerne selv.⁷⁶ Kommisjonens mindretall ville ikke avkriminalisere bruk under henvisning til et sterkt ønske om å hindre utbredelse av narkotika i samfunnet.⁷⁷

Justisdepartementet var ikke enig med kommisjonens flertall, og ønsket å videreføre straffansvar for bruk, besittelse og oppbevaring av narkotika.⁷⁸ Begrunnelsen for dette var ifølge departementet de indirekte skadevirkningene som det må ses hen til når man vurderer skadefølgeprinsippet. Slike indirekte skadevirkninger kan materialisere seg overfor for den narkotikaavhengiges familie og venner. I tillegg vil narkotikabruk ha betydning for økonomi, trygghet og fred som følge av økt narkotikatrafikk og vinningslovbrudd for å finansiere et misbruk.⁷⁹ Departementet mente derfor at skadefølgeprinsippet var oppfylt. I tillegg ble det pekt på at avkriminalisering ville gi «et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon».⁸⁰ Det siktes her til den allmennpreventive virkning kriminalisering av bruk, besittelse og oppbevaring vil ha.

De allmennpreventive hensynene ble utdypet av departementet:

Kjernen i allmennprevensjon er nettopp at en ved å straffe den enkelte samtidig avholder mange fra å gjøre de tilsvarende handlinger. Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole. Departementet er imidlertid langt på vei enig i at det

⁷³ NOU 2002:4 s. 330.

⁷⁴ NOU 2002:4 s. 330.

⁷⁵ NOU 2002:4 s. 33.

⁷⁶ NOU 2002:4 s. 331. Flertallet i kommisjonen besto av Coward, Hauge og Sulland.

⁷⁷ NOU 2002:4 s. 331. Mindretallet besto av Høgetveit og Fossgård.

⁷⁸ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 93.

⁷⁹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 93.

⁸⁰ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 93.

*overfor langvarige, tunge rusmisbrukere i liten grad vil være hensiktsmessig med straff.*⁸¹

Justiskomiteen var enig med departementet, og pekte på at bruk, erverv og besittelse av narkotika fortsatt burde være straffbart, under henvisning til at en avkriminalisering «vil være et galt signal å gi unge mennesker i en valgsituasjon og vil kunne bidra til ufarliggjøring av narkotiske stoffer».⁸²

3 Oppbevaring av narkotika

3.1 Innledning

Oppbevaring av narkotika reguleres av straffeloven § 231. I det følgende vil det kort redegjøres for hvilke stoffer som er narkotika, og hva som regnes som oppbevaring, samt skyldkravet. En oversikt over gjerningsbeskrivelse og skyldkrav vil gi et bedre grunnlag for å forstå reaksjonslæren som behandles i kapittel 4.

3.2 Hvilke stoffer er «narkotika»?

Hvilke stoffer som faller inn under begrepet «narkotika» er ikke definert i straffeloven. Straffeloven § 231 første ledd viser til at hvorvidt stoffet som oppbevares er narkotika, beror på de regler som med hjemmel i legemiddeloven § 22 er å anse som narkotika. Hvilke stoffer som er å anse som narkotika, er fastsatt i narkotikaforskriften.⁸³ I all hovedsak er narkotika de «stoffer, grupper av stoffer, droger, planter og sopper som er oppført i narkotikalistens».⁸⁴

Det ovennevnte betyr at hvilke stoffer som er straffbart å oppbevare beror på de stoffer som til enhver tid er definert i narkotikalistens. Nye rusmidler dukker stadig vekk opp,⁸⁵ og en slik lovgivningsteknikk medfører at man ikke behøver å treffe et lovvedtak for at nye stoffer skal kunne kriminaliseres.⁸⁶ Helse- og omsorgsdepartementet avgjør om et stoff skal stå på narkotikalistens.⁸⁷

⁸¹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 94.

⁸² Innst.O.nr.73 (2008-2009) pkt. 4.2.

⁸³ Forskrift 14. februar 2013 nr. 199 om narkotika (narkotikaforskriften).

⁸⁴ Narkotikaforskriftens § 3 første ledd bokstav a.

⁸⁵ Tidsskrift for Den norske legeforening (2016).

⁸⁶ Denne lovgivningsteknikken kan imidlertid utfordre legalitetsprinsippet når nye stoffer og derivater av stoffer dukker opp. Se Rt. 2009 s. 780, hvor det nye stoffet GBL ikke kunne anses som et derivat av GHB, som var oppført på narkotikalistens.

⁸⁷ Narkotikaforskriftens § 4 første ledd.

3.3 Hva regnes som «oppbevaring» av narkotika?

Oppbevaring av narkotika reguleres av straffeloven § 231. Bestemmelsen lyder som følger:

Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som ulovlig tilvirker, innfører, utfører, erverver, oppbevarer, sender eller overdrar stoff som etter regler med hjemmel i legemiddeloven § 22 er å anse som narkotika.

Uaktsom narkotikaovertredelse straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

En alminnelig språklig forståelse av «oppbevaring» er at gjerningspersonen har rådighet og kontroll over det narkotiske stoffet. Hva som menes med «oppbevaring» må tolkes i lys av legemiddeloven § 24, jf. § 31, som gjør «besittelse» av narkotika uten lovlig adkomst straffbart.⁸⁸ Ordlyden «besittelse» kan også tolkes som rådighet og kontroll. Hvis man leser ordene «besittelse» og «oppbevaring» i forhold til hverandre, vil sistnevnte imidlertid tyde på at rådigheten må skje over en viss periode, slik at det får preg av lagring. Denne ordlydsfortolkningen støttes av forarbeidene til straffeloven, hvor det uttales at «kortvarig besittelse av mindre kvanta narkotika til eget bruk straffes etter legemiddeloven».⁸⁹ Oppbevaringen må med andre ord ha en viss varighet,⁹⁰ i tillegg til at mengden må være større enn til eget bruk.

Hvor stor mengde narkotika som er ment til eget bruk vil bero på objektive omstendigheter. Riksadvokaten uttalte i sitt rundskriv om narkotikasaker i 1998 at grensen mellom besittelse og oppbevaring etter straffeloven 1902 «går normalt ved en til to brukerdoser».⁹¹ I forarbeidene til straffeloven 2005 blir det lagt til grunn at det ikke er ment å gjøres realitetsendringer i denne grensedragningen.⁹² Besittelse av mindre mengder narkotika enn det som normalt regnes som oppbevaring kan imidlertid subsumeres under straffelovens bestemmelse om oppbevaring dersom gjerningspersonen har intensjoner om videresalg.⁹³

Sandbakken tar til orde for at det er «relativt lave» krav til hva som skal anses for oppbevaring av narkotika.⁹⁴ Han viser til at kravet til oppbevaring «nokså klart» vil være oppfylt dersom

⁸⁸ Reseptbelagte legemidler er et eksempel på «lovlig adkomst». Et annet eksempel er brukerromsloven § 4 første ledd, hvor det fremgår at inntak eller besittelse av narkotika i brukerrom eller tilstøtende behandlingsrom ikke er straffbart.

⁸⁹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 409.

⁹⁰ Matningsdal (2016) s. 27.

⁹¹ Riksadvokatens rundskriv 30. oktober 1998 Del II – nr. 1/1998 s. 3.

⁹² Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 409-410.

⁹³ Rt. 2010 s. 449 og Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 4.

⁹⁴ Jacobsen mfl. (2020) s. 277.

man over tid har stoffet i sin besittelse, for eksempel i en jakkelomme eller bukselomme over en viss tid.⁹⁵

Når gjerningspersonen er rusavhengig reises det spørsmål om subsumsjon av forholdet under straffeloven § 231 eller legemiddelloven § 24, jf. § 31 på grunn av begrepet «brukerdose». Hva som er en til to brukerdoser vil kunne variere fra bruker til bruker, og fra stoff til stoff. En førstegangsbruker vil ha en lav toleranse, og brukerdosen for vedkommende vil derfor være mye lavere enn for en som har opparbeidet seg en toleranse. Dette vil diskuteres nærmere i kapittelet om straffutmålingsmomenter.⁹⁶

Grensen mellom besittelse og oppbevaring kan med andre ord være noe flytende. Til tross for at rusreformens forslag til avkriminalisering kun gjaldt bruk og besittelse, vil mange av de samme hensynene gjøre seg gjeldende for oppbevaring. Dette fremgår tydelig i Helse- og omsorgskomiteens innstilling, hvor det ikke skilles mellom brudd på legemiddelloven og straffeloven, så lenge den rusavhengiges befatning med stoffet er til eget bruk.⁹⁷

Straffeloven § 231 om oppbevaring av narkotika må også avgrenses oppad mot straffeloven § 232, som omhandler grov narkotikaovertrødelse. Ordlyden «grov» tilsier at det skal noe til før et forhold vil omfattes av bestemmelsen. Av bestemmelsens første ledd annet punktum fremkommer det at det «særlig [skal] legges vekt på» hva slags stoff den gjelder, mengden, og overtrødelsens karakter». Det må med andre ord foretas en helhetsvurdering hvor de nevnte momentene er av tvingende karakter.

Den alminnelige rusavhengige oppbevarer som regel ikke store nok kvantum av narkotika til eget bruk slik at forholdet subsumeres under straffeloven § 232. Det finnes imidlertid eksempler i rettspraksis på dette, og hvor det også tas hensyn til rusavhengigheten i straffutmålingen.⁹⁸ Grov narkotikaovertrødelse vil i det følgende omtales dersom det har betydning for straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig.

⁹⁵ Jacobsen mfl. (2020) s. 277.

⁹⁶ Avhandlingens pkt 4.2.2.

⁹⁷ Innst.612 L (2020-2021).

⁹⁸ Se til illustrasjon HR-2019-1643-A, hvor gjerningspersonen ble idømt narkotikaprogram med domstolskontroll.

3.4 Skyldkravet

Skyldkravet for oppbevaring av narkotika er forsett, jf. straffeloven § 231 første ledd, jf. § 21, og uaktsomhet, jf. straffeloven § 231 annet ledd. Det er skyldkravet hensiktsforsett som er mest aktuelt når personen som oppbevarer narkotika er rusavhengig; han har hatt til hensikt å oppbevare narkotika. Forsettsformen *dolus eventualis*, jf. straffeloven § 22 første ledd bokstav c, er særlig praktisk ved narkotikaovertridelser.⁹⁹

4 Straffutmålingsmomenter

4.1 Innledning: utgangspunkter for straffutmålingen

Som lovgivende makt er det Stortinget som lager rammene for straffutmålingen. For oppbevaring av narkotika kommer dette til uttrykk ved at gjerningspersonen kan dømmes til straff i form av bøter og opptil 2 års fengsel. Innenfor denne rammen vil domstolene ha stor grad av skjønn ved fastsetting av straffen.

Anders Bratholm uttalte i sin tid at «de hensyn som kan anføres i formildende eller skjerpene retning ved straffutmålingen, er mangfoldige som livet selv» og at det «antakelig er [...] tale om flere hundrevis av forskjellige hensyn».¹⁰⁰ Hvilke hensyn som har relevans og vekt ved straffutmålingen vil variere ut fra en skjønnsmessig vurdering i hver enkelt sak.

I straffeloven §§ 77 og 78 er det opplistet en rekke hensyn som kan ha betydning i henholdsvis skjerpene og formildende retning. I begge bestemmelsene fremgår det av ordlyden at det skal «især tas i betraktning» de omstendighetene som nevnes. Det er naturlig å forstå ordlyden «betraktning» som en henvisning til hvilke momenter som har relevans. En naturlig språklig forståelse av «især» tilsier at de opplistede hensynene skal vurderes, men at listen ikke er uttømmende. Denne forståelsen underbygges av straffelovens forarbeider.¹⁰¹ Til tross for at det ut fra ordlyden «især tas i betraktning» kan lede til et inntrykk av at de opplistede momentene

⁹⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 117-118. At gjerningspersonen ikke har hatt hensiktsforsett eller sannsynlighetsforsett om mengden eller narkotikaens art, vil likevel kunne føre til at skyldkravet er oppfylt. Gjerningspersonen må ha fremstilt det som mulig at narkotikaen hadde en større mengde eller art enn det han trodde, og likevel valgt å oppbevare den. I tillegg må gjerningspersonen bevisst ha tatt det standpunkt at han ville oppbevart narkotikaen selv om det var en større mengde eller enn annen art enn det han trodde, se Rt. 2004 s. 1769 avsnitt 11.

¹⁰⁰ Bratholm (1980) s. 591.

¹⁰¹ Se Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 269. hvor det fremgår at «[b]estemmelser om skjerpene og formildende omstendigheter i straffelovens alminnelige del kan bare omhandle forhold som har generell betydning for straffutmålingen» og at det vil «være tilfeller hvor også andre omstendigheter tillegges vekt».

har tyngre vekt enn andre omstendigheter som ikke er omtalt i lovteksten, følger det av forarbeidende at de opplistede momentene ikke har forrang foran andre relevante momenter.¹⁰²

Hvilke straffutmålingsmomenter som har relevans i den enkelte sak, er det opp til domstolene å ta stilling til.¹⁰³ Domstolene har gjennom behandling av enkeltsaker «bred innsikt i de ulike hensynene som gjør seg gjeldende på ulike områder»¹⁰⁴ Høyesterett har en særlig rolle som prejudikatdomstol for underliggende domstoler, også under straffutmålingen.¹⁰⁵ Under arbeidet med den spesielle delen av straffeloven 2005 ble dette fremhevet av Justisdepartementet, hvor det ble uttalt at «Høyesterett [har] spilt en viktig rolle ved fastsettingen av straffenivået, for hvilke momenter som er relevante ved straffutmålingen og ved avgjørelsen av hvilken vekt momentene skal ha».¹⁰⁶

Straffutmålingen vil styres av overordnede prinsipper som prevensjon, straffverdighet, likhet og forholdsmessighet. Prevensjon og straffverdighet er omtalt ovenfor. Forholdsmessighet går ut på at det skal være forholdsmessighet mellom det lovbruddet som er begått og straffen som skal utmåles. Når retten skal ta stilling til hvilke straffutmålingsmomenter som er relevante i den konkrete saken, vil den som utgangspunkt se hen til sammenlignbare tilfeller. Årsaken til dette er likhetsprinsippet; like tilfeller skal behandles likt. Dersom det ikke finnes saker som man kan sammenligne det aktuelle saksforholdet med, må domstolen i noen grad likevel forsøke å benytte tidligere avgjørelser som veiledning.¹⁰⁷ Disse overordnede prinsippene vil behandles mer utførlig i kapittel 5.

I det følgende vil det redegjøres for noen av de sentrale straffutmålingsmomenter som har relevans og vekt ved oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig. Først vil stoffets skadevirkninger, som er en objektiv omstendighet, omtales. Deretter vil de subjektive omstendighetene rusavhengighet, rehabilitering, gjentakelse og tilståelse redegjøres for. For narkotikaovertrедelser vil mange av de samme omstendighetene ha relevans uavhengig av hva overtredelsen består i. Straffutmålingsmomenter ved andre overtredelser enn oppbevaring vil derfor omtales når det er relevant.

¹⁰² Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 269.

¹⁰³ Retten er ikke bundet av påtalemyndighetens påstander om straff, jf. Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) § 38 annet ledd.

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 47.

¹⁰⁵ Skoghøy (2018) s. 106. Se nærmere om prejudikatfravikelser i Skoghøy (2018) s. 131 flg.

¹⁰⁶ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 268.

¹⁰⁷ Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 688.

4.2 Stoffets skadevirkninger

Straffutmålingen ved oppbevaring av narkotika må ses i sammenheng med begrunnelsen for at handlingen er kriminalisert, nemlig vern av helse, som nevnt ovenfor i kapittel 2.¹⁰⁸ Utgangspunktet for utmålingen ved oppbevaring av narkotika er derfor stoffets skadevirkninger. I straffeloven § 77 bokstav a kommer dette til uttrykk ved at det skal tas i betraktning om lovbruddet «er begått med midler eller metoder som er særlig farlige eller har stort skadepotensial». I bokstav b formuleres momentet ved at lovbruddet «har satt menneskers liv eller helse i fare eller voldt velferdstap».

At skadevirkningen er et relevant straffutmålingsmoment har blant annet blitt stadfestet i HR-2019-2203-A, som gjaldt oppbevaring av 125 gram heroin, kjøp av fem gram heroin, forsøk på kjøp av fem gram heroin og salg av ett gram heroin. Høyesterett uttalte her at «[s]traffen for narkotikakriminalitet skal gjenspeile skadepotensialet for den aktuelle handlingen».¹⁰⁹ Skadepotensialet kommer blant annet til uttrykk gjennom hvilken narkotikaovertrødelse det dreier seg om. Det må derfor «ses [...] hen til om saken gjelder oppbevaring, innførsel eller omsetning».¹¹⁰ Dette begrunnes i at overtrødelsler som «innførsel og salg øker tilgjengeligheten av stoffet sammenlignet med kjøp og oppbevaring», jf. Rt. 2008 s. 906.¹¹¹

Selve oppbevaringen av det narkotiske stoffet vil som regel ikke ha stor skadevirkning. At noen har stoffet i sitt eget hjem eller et annet sted vil vanligvis ikke ha et stort skadepotensial eller sette menneskers liv eller helse i fare. Det kan likevel skje dersom uvedkommende får fatt i stoffet. Det fremgår klart av rettspraksis at den potensielle skadevirkningen som oppbevaringen av stoffet indirekte kan føre til, vil være et relevant hensyn i straffutmålingen. Dette gjenspeiles blant annet i stoffets spredningsfare, som vil omtales under.

I Rt. 2009 s. 1394, som gjaldt straffutmåling for medvirkning til innførsel av 10 000 ecstasy-tabletter, uttalte førstvoterende at «det må skje en vurdering av det enkelte narkotiske stoffs farlighetsgrad basert på den til enhver tid tilgjengelige fagkunnskap», og at «[d]et må åpenbart være riktig å ta hensyn ikke bare til rusvirkningen; det må også legges vekt på tilvenningsfare, fare for alvorlige sykdommer og andre alvorlige konsekvenser av bruk».¹¹² Til tross for at

¹⁰⁸ NOU 2002:4 s. 330.

¹⁰⁹ HR-2019-2203-A avsnitt 14.

¹¹⁰ HR-2019-2203-A avsnitt 14.

¹¹¹ Rt. 2008 s. 906 avsnitt 10.

¹¹² Rt. 2009 s. 1394, avsnitt 26.

innførsel straffes strengere sammenlignet med oppbevaring¹¹³, vil denne uttalelsen ha betydning for alle typer narkotikaovertrедelser, herunder oppbevaring, fordi den sier noe om skadevirkningene til narkotiske stoff. Skadevirkningene kan blant annet materialisere seg i stoffets type, mengde og farlighetsgrad,¹¹⁴ herunder styrkegrad og spredningsfare.

4.2.1 Stoffets art

Når domstolene skal utmåle straff er det første momentet det ses hen til hvilket stoff det dreier seg om. Ved å ta stilling til hvilket stoff oppbevaringen gjelder, «fanger man [...] bedre opp forskjeller mellom stoffene, for eksempel at de har ulike egenskaper eller bruksmønster, og at de kan appellere til forskjellige brukergrupper».¹¹⁵ I Norge har vi ingen offisiell rangering av narkotika etter stoffets farlighetsgrad,¹¹⁶ men noen stoffer kan lettere føre til avhengighet, sykdom eller død, og derfor potensielt sett ha større skadevirkninger enn andre stoffer. Dette gjenspeiles i straffutmålingen, hvor heroin, kokain og amfetamin gjerne er forbundet med de strengeste straffene.

I Riksadvokatens rundskriv om narkotikasaker fra 1998 ble det uttalt at bøter som eneste straffereaksjon har vært forbeholdt saker som gjelder cannabis, khat eller tabletter, mens det for pulverstoffene heroin, amfetamin og kokain har vært reagert med betinget eller ubetinget fengsel.¹¹⁷ Dette rundskrivet ble erstattet av Riksadvokatens rundskriv om narkotikasaker i 2014,¹¹⁸ men er fortsatt illustrerende for hvilke typer stoffer man anser som «tyngre» enn andre, og derfor straffes strengere. I rundskrivet fra 2014 ble det ikke klarlagt en grense for hvilke stoffer som kunne reageres med bøter mot, men heller en liste over hvor stor mengde for hvert stoff det kan reageres med forelegg for.¹¹⁹

Dersom det dreier seg om befatning med flere typer narkotika må det ifølge HR-2017-1675-A først tas stilling til utgangspunktet ved straff for hvert enkelt stoff.¹²⁰ Deretter må det foretas en «samordnende helhetsvurdering» i tråd med straffskjerpelsesprinsippet. Med dette menes at «straffen for det mest alvorlige elementet danner utgangspunktet, og det gis deretter et visst

¹¹³ Rt. 2009 s. 1159 avsnitt 16.

¹¹⁴ HR-2019-2203-A avsnitt 14.

¹¹⁵ HR-2017-1675-A avsnitt 10.

¹¹⁶ Forskning.no (2007).

¹¹⁷ Riksadvokatens rundskriv 30. oktober 1998 Del II – nr. 1/1998 s. 3.

¹¹⁸ Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 1.

¹¹⁹ Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 7.

¹²⁰ HR-2017-1675-A avsnitt 12.

tillegg for de øvrige elementene».¹²¹ Når dette gjøres må tillegget «ta tilbørlig hensyn til den tiltagende *utflatingen* av straffen som ut fra etablert høyesterettspraksis finner sted etter hvert som kvantumet narkotika øker».¹²²

Å utmåle straff for nye stoffer kan by på utfordringer. Det finnes kanskje ingen rettspraksis å se hen til for å finne frem til utgangspunktet for straffutmålingen. Rt. 2012 s. 1316 er illustrerende. Saken gjaldt oppbevaring av 65 000 tabletter og 600 gram stoffblanding fenazepam, en type benzodiazepiner som har samme type virkninger som andre mer kjente stoffer i den gruppen.¹²³ Fenazepam var ganske nytt på narkotikalistene, og domstolen måtte derfor foreta en selvstendig vurdering av hva som var utgangspunktet for straffenivået. Høyesterett viste til at «[e]tableringen av et nivå for nye stoffer må først og fremst skje ut fra farlighetsgraden».¹²⁴ Dette skjer gjennom en sammenligning av straffenivået for andre narkotiske stoffer med utgangspunkt i «etablert kunnskap om styrke og om normal konsentrasjon».¹²⁵ Slike sammenligninger «må gjennomføres og benyttes med realisme og nøkternhet».¹²⁶ Dette betyr at man ikke kan basere straffutmålingen på en matematisk utregning, men at stoffets skadepotensiale vil være det overordnede hensynet også ved straffutmåling for oppbevaring av nyere stoffer.¹²⁷

Også det at stoffet har en annen form substans enn det som er «vanlig» kan bidra til utfordringer ved straffutmålingen. Et eksempel er stoffet MDMA, som vanligvis inntas i tablettform. I HR-2019-2204-A måtte Høyesterett utmåle straff for oppbevaring av MDMA i pulverform. MDMA i pilleform har etter langvarig rettspraksis blitt sammenlignet med amfetamin når man skal finne frem til utgangspunktet.¹²⁸ Det måtte derfor tas stilling til om samme omregning gjaldt når stoffet hadde pulverform. Høyesterett kom til at det måtte anvendes samme omregning, men at

¹²¹ HR-2017-1675-A avsnitt 13.

¹²² HR-2017-1675-A avsnitt 13 (Høyesteretts kursivering).

¹²³ Forholdet ble subsumert under bestemmelsen om grov narkotikaovertrødelse i straffeloven 1902 § 162 første jf. tredje ledd fordi det dreide seg om «et meget betydelig kvantum», tilsvarende ca 300 000 brukerdoser.

¹²⁴ Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 16 med videre henvisninger til Rt. 2002 s. 599 og Rt. 2007 s. 961 avsnitt 33.

¹²⁵ Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 16 med videre henvisninger til Rt. 2009 s. 279 avsnitt 18 og HR-2012-1340-A avsnitt 29.

¹²⁶ Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 16 med videre henvisninger til Rt. 2002 s. 599 og Rt. 2010 s.1391 avsnitt 12.

¹²⁷ Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 16.

¹²⁸ HR-2019-2204-A avsnitt 10 med videre henvisninger til Rt. 1996 s. 170, Rt. 2009 s. 1394 avsnitt 33 og HR-2018-847-A avsnitt 15.

«[u]nntak fra dette utgangspunktet kunne tenkes hvis det er dokumentert at bruk av pulver er farligere å innta enn piller». ¹²⁹ Det var ikke dokumentert i den aktuelle saken.

4.2.2 Mengde og spredningsfare

Når det narkotiske stoffets art er klarlagt, vil mengden ha betydning. ¹³⁰ Årsaken til at mengden har betydning er at skadepotensialet blir større; jo større mengde, jo flere brukerdoser. Risikoen for spredningsfare blir derfor større. ¹³¹

Som nevnt har Riksadvokaten i sitt rundskriv om narkotikasaker fra 2014, utarbeidet en liste med grenser for hvor stor mengde av ulike typer narkotiske stoff som det kan reageres med forelegg for oppbevaring av. ¹³² Riksadvokaten har ikke utdypet hva som er bakgrunnen og begrunnelsen for hver enkelt grense. I rundskrivet fra 1998 ble det imidlertid uttalt at forelegg blir brukt som straffereaksjon ved en til to brukerdoser. ¹³³ Rundskrivet fra 2014 kan derfor tolkes i lys av det fra 1998, slik at man anser grenseverdiene til å være en til to brukerdoser. I Riksadvokatens rundskriv fra 2014 er grensen ved oppbevaring av heroin satt til 0,5 gram, mens den for amfetamin, metamfetamin og kokain er satt til 2 gram.

Samferdselsdepartementet utarbeidet i 2010 «Forskrift om faste grenser for påvirkning av andre berusende eller bedøvende middel enn alkohol m.m.». ¹³⁴ Forskriften har ingen direkte rettslig betydning for straffutmåling ved oppbevaring av narkotika, ettersom den er laget med formål om å «vurdere om det er behov for å revidere de eksisterende straffbarhets- og straffutmålingsgrenser for andre grenser enn alkohol, fastsatt med hjemmel i vegtrafikkloven § 22». ¹³⁵ Siden forskriften ble publisert har imidlertid Høyesterett ved flere anledninger sett hen til forskriften når de skal ta stilling til hva som er en brukerdose, av hensyn til koherens og ensartethet i strafferetten. I HR-2019-2204 ble dette gjort ved å se hen til at en brukerdose amfetamin er 50 mg rent stoff. ¹³⁶

¹²⁹ HR-2019-2204-A avsnitt 14.

¹³⁰ I HR-2017-1675-A avsnitt 7 med videre henvisninger til Rt-2008-1373 avsnitt 9 og Rt-2012-1316 avsnitt 15 og 16 uttrykkes det slik: «Jeg tar som utgangspunkt i at den strafferettslige bedømmelsen av narkotikaforbrytelser skal skje på grunnlag av den mengden av det aktuelle stoffet som det finnes bevist at tiltalte har hatt befatning med».

¹³¹ HR-2022-731-A avsnitt 48.

¹³² Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 7.

¹³³ Riksadvokatens rundskriv 30. oktober 1998 Del II – nr. 1/1998 s. 3.

¹³⁴ Regjeringen (2021).

¹³⁵ Regjeringen (2021), i forordet.

¹³⁶ HR-2019-2204-A avsnitt 22.

Det kan by på problemer å skulle operere med brukerdoser når gjerningspersonen er rusavhengig. Hva som er en brukerdose vil variere fra person til person avhengig av hvor stor toleranse man har for rusmiddelet. En rusavhengig person vil gjerne ha behov for en mangedobbelt så stor dose som en som ikke har erfaring med rus, for å kunne oppnå samme rusvirkning. Det betyr imidlertid ikke at straffverdigheten av å oppbevare en stor brukerdose er større enn av å oppbevare en liten brukerdose når gjerningspersonen er rusavhengig. Det er vanskelig å operere med skjematiske tabeller over så individuelle forhold.

I forbindelse med forslag til rusreform, ble Uteseksjonen i Oslo kommune forespurt om å «bidra med perspektiver på verdier for bruk og dosering av illegale rusmidler».¹³⁷ Basert på erfaringer og kunnskap fra oppsøkende arbeid i Oslo sentrum har organisasjonen kommet til at den minste vanlige brukerdose heroin er cirka 0,2 gram, men at toleranseutvikling for stoffet medfører at 0,5 gram også kan være i nedre grense for brukerdose til eget bruk. Ved avhengighet er det behov for inntak av heroin flere ganger i løpet av et døgn, og en døgndose kan da variere fra 1 gram heroin til 5 gram heroin.¹³⁸ For kokain vil en brukerdose stort sett være 1 gram, men det varierer fra 0,5 gram til 2 gram. Til eget bruk kjøpes det gjerne doser på opptil 5 gram.¹³⁹ For amfetamin uttaler Uteseksjonen at en gjennomsnittlig brukerdose ligger på ca 0,5 gram, men varierer fra 0,1 til 1 gram. Det pekes også på at man gjerne får en kvantumsrabatt ved kjøp av 5 gram amfetamin.¹⁴⁰ Dette må tas i betraktning ved vurderingen av terskelverdier.

Som vist i rundskrivet fra 2014, samferdselsdepartementets rapport og uttalelsen fra Uteseksjonen i Oslo kommune, vil det være store variasjoner av hva som er en brukerdose. Dette fremkommer også i rusreformutvalgets utredning, hvor ulike organer og organisasjoner i tillegg til Uteseksjonen i Oslo kommune har gitt tilbakemelding på hva som kan regnes som en brukerdose.¹⁴¹ Likevel har mengde narkotika og spesielt antall brukerdoser vært lagt stor vekt på i rettspraksis, trolig fordi det er behov for et objektivt konstaterbart mål å kunne ta utgangspunkt i ved straffutmålingen.

Mengden narkotika vil kunne gi en indikasjon på spredningsfaren. Dersom det er snakk om større mengder narkotika har spredningsfare i lang tid vært et relevant straffutmålingsmoment

¹³⁷ Regjeringen (2019), Uteseksjonens svar om terskelverdier for forespurte rusmidler.

¹³⁸ Uteseksjonens svar s. 3.

¹³⁹ Uteseksjonens svar s. 6.

¹⁴⁰ Uteseksjonens svar s. 5.

¹⁴¹ NOU 2019:26 s. 278 flg., og digitale vedlegg i NOU 2019:26 s. 7.

i Høyesterettspraksis. Til tross for at det har vært lagt til grunn at det narkotiske stoffet har vært til egen bruk, har Høyesterett ved flere anledninger kommet til at det likevel foreligger spredningsfare.¹⁴²

I HR-2022-731-A kom Høyesterett med uttalelser om den rusavhengiges oppbevaring av narkotika til «egen bruk». Det ble uttalt at hvorvidt stoffet er ment til egen bruk eller ikke, må «bli et sentralt utgangspunkt ved straffutmålingen i slike saker».¹⁴³ Høyesterett viste til at hvorvidt en mengde narkotika er til «egen bruk» er et bevisspørsmål, og at dersom det er tvil «må denne komme tiltalte til gode, og det må legges til grunn at stoffet faktisk var til egen bruk».¹⁴⁴ Som nevnt ovenfor kan det å fastslå hvilken mengde som er til egen bruk variere fra rusavhengig til rusavhengig. Høyesterett kom under henvisningen til risiko for spredningsfare, at det ved vurderingen av mengden narkotika må tas stilling til den mengde som «erfaringsmessig er til egen bruk».¹⁴⁵ Det må derfor forstås som en henvisning til det alminnelige strafferettslige beviskravet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode.¹⁴⁶ Det vil dermed være påtalemyndigheten som har bevisbyrden for at det faktisk foreligger spredningsfare, dersom gjerningspersonen påstår at stoffet er til egen bruk.

Basert på høringsinstansenes tilbakemeldinger om brukerdoser og døgndoser, foreslo rusreformutvalget å avkriminalisere bruk og befatning til egen bruk av heroin, kokain og amfetamin opp til fem gram.¹⁴⁷ Justisdepartementet mente at grensen for straffri befatning av disse stoffene burde ligge på to gram, og at mengder opptil fem gram skulle være gjenstand for påtaleunntatelse.¹⁴⁸ Departementet begrunnet dette i at terskelverdiene måtte balansere hensynet til brukeren med hensynet til en eventuell spredningsfare, herunder selgeres tilpasning av terskelverdiene.¹⁴⁹

I HR-2022-731 vises det til at «[d]e foreslåtte terskelverdiene er et naturlig utgangspunkt for vurderingen av hvor en veiledende grense bør ligge».¹⁵⁰ Høyesterett oppstiller to

¹⁴² Se blant annet Rt. 2000 s. 1446 på s. 1448.

¹⁴³ HR-2022-731-A avsnitt 45.

¹⁴⁴ HR-2022-731-A avsnitt 46.

¹⁴⁵ HR-2022-731-A avsnitt 48.

¹⁴⁶ Se Rt. 2005 s. 1353 avsnitt 14 for Høyesteretts formulering om beviskravet for skyldspørsmålet. Beviskrav for straffespørsmålet varierer fra sannsynlighetsovervekt til at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, avhengig av om omstendigheten har betydning i formildende eller skjerpene retning, se Øyen (2019) s. 470.

¹⁴⁷ NOU 2019:26 s. 283.

¹⁴⁸ Prop.92 L (2020-2021) s. 38.

¹⁴⁹ Prop.92 L (2020-2021) s. 38.

¹⁵⁰ HR-2022-731-A avsnitt 49.

vurderingsmomenter hva gjelder mengde som straffutmålingsmoment når gjerningspersonen er rusavhengig; for det første at narkotikaen i det enkelte tilfellet rent faktisk er til egen bruk, og for det andre at mengden ikke er større enn det Stortinget har hatt i tankene – altså fem gram.¹⁵¹

HR-2022-732-A er illustrerende. Det ble lagt til grunn at heroinet var til egen bruk, til tross for at det var pakket i ni lynlåsposer, og at den rusavhengige hadde tatt stoffet med seg til et torg i byen.¹⁵² Det kunne dermed ikke bevises at det forelå en spredningsfare. Mengden heroin var til sammen 6,69 gram, og man var altså over grensen fastsatt av Høyesterett i saken behandlet tidligere samme dag. Det var kun vurderingsmomentet om at stoffet var til egen bruk som var oppfylt, og ikke vurderingsmomentet om at mengden var under fem gram.

Høyesterett uttalte at det var snakk om «en nokså liten mengde over den veiledende grensen».¹⁵³ Mengden kunne dermed ikke føre til straffutmålingsfracfall, slik som for mengder under fem gram.¹⁵⁴ Det ble imidlertid uttalt at det for «noe større stoffmengder» også ville få betydning at «reaksjonsfastsettelsen nå legges markert om for kvanta under fem gram».¹⁵⁵ Likevel mente Høyesterett at det på grunn av den økte spredningsfaren, «er grunn til å markere at reaksjonen [...] vil være klart strengere ved befatning med stoffmengder over grensen».¹⁵⁶

I HR-2022-733-A lå kvantumet (24 gram amfetamin) markert over de forslåtte terskelverdiene.¹⁵⁷ Den rusavhengige hadde i sin forklaring uttalt at han pleide å dele stoffet med andre. Amfetaminet var dermed ikke «erfaringsmessig» til egen bruk, og det var følgelig ingen rimelig tvil om at det forelå spredningsfare.¹⁵⁸

Det kan stilles spørsmål ved om grensen på fem gram satt av Høyesterett er en hensiktsmessig terskel. Selv om det er variasjoner i oppfatningene om brukerdoser, kan det sies å være en konsensus om at en døgndose heroin, kokain eller amfetamin ikke er større enn fem gram. I tillegg viser førstvoterende til at kjøp av disse stoffene skjer i en størrelsesorden opptil 5 gram.¹⁵⁹ At grensen må settes et sted, og at den mengden som «det brede flertallet på Stortinget

¹⁵¹ HR-2022-731-A avsnitt 50.

¹⁵² HR-2022-732-A avsnitt 13.

¹⁵³ HR-2022-732-A avsnitt 16.

¹⁵⁴ HR-2022-732-A avsnitt 14.

¹⁵⁵ HR-2022-732-A avsnitt 15.

¹⁵⁶ HR-2022-732-A avsnitt 16.

¹⁵⁷ HR-2022-733-A avsnitt 20.

¹⁵⁸ HR-2022-733-A avsnitt 21.

¹⁵⁹ HR-2022-731-A avsnitt 49.

ha hatt [...] for øye»¹⁶⁰ er et rimelig sted å sette denne, er i overensstemmelse med alminnelige demokratihensyn.

Imidlertid vil mange rusavhengige på grunn av ustabile bosituasjoner bære på seg alle verdier, inkludert større mengder med narkotika. Usikkerhet om hvorvidt man vil få tak i narkotika de neste dagene kan begrunne et behov for å oppbevare mer enn fem gram heroin, kokain eller amfetamin. Samtidig vil risikoen for spredningsfare klart være større dersom for eksempel en ukes forbruk av narkotika, skal settes som grense. På den andre siden bør ikke spredningsfare begrunne en lav grense, ettersom Høyesterett har uttalt at endringen i straffutmålingen gjelder tilfeller som «rent faktisk er til eget bruk».¹⁶¹

4.2.3 Styrkegrad og spredningsfare

Når stoffets art og mengde er klarlagt vil man langt på vei ha fastsatt stoffets mulige skadevirkninger. Stoffets styrkegrad vil imidlertid gi ulike skadevirkninger, både ved at inntak av doser med høy styrkegrad kan føre til overdoser og dødsfall, men også ved at stoffer kan deles opp i mindre doser, og dermed føre til større spredningsfare. Stoffets styrkegrad kan derfor ha betydning i straffutmålingen. Dette er blant annet uttalt i straffelovens forarbeider, under henvisning til at tidligere praksis om styrkegrad skal videreføres.¹⁶²

Likevel er utgangspunktet at styrkegraden ikke skal tas i betraktning, med mindre det er snakk om høy styrkegrad. I de avgjørelsene hvor Høyesterett har kommet med uttalelser om styrkegrad, har det dreid seg om større kvantum med narkotika. I HR-2017-1675-A, som gjaldt innførsel av blant annet 1200 gram amfetamin og 1200 tabletter MDMA, ble det uttalt at «straffutmålingen ikke skal bygge på noen omregning til rent virkestoff»¹⁶³, og at «straffenivået er [...] basert på visse gjennomsnittsbetraktninger med hensyn til renhet – den faktiske styrkegraden får bare betydning der det foreligger et markert avvik fra det som erfaringsmessig er «normal» konsentrasjon».¹⁶⁴

I Rt. 2012 s. 1316 illustreres sammenhengen mellom styrkegrad, brukerdoser og spredningsfare; «[f]or stoff med slik renhet at det i praksis ikke kan benyttes uten bearbeidelse er det

¹⁶⁰ HR-2022-731-A avsnitt 47.

¹⁶¹ HR-2022-731-A avsnitt 50.

¹⁶² Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 410 med videre henvisning til blant annet Rt. 2003 s. 1082.

¹⁶³ HR-2017-1675-A avsnitt 8 med videre henvisning til Rt. 2004 s. 643 avsnitt 12 og Rt. 2008 s. 1873 avsnitt 9.

¹⁶⁴ HR-2017-1675-A avsnitt 8 med videre henvisning til Rt. 2008 s. 1373 avsnitt 13 og Rt. 2015 s. 1124 avsnitt 18.

aktuelt å se hen til hvor stort kvantum brukbart stoff med alminnelig styrkegrad som kunne fremstilles, eventuelt hvor mange rusdoser virkestoffet ville utgjøre».¹⁶⁵

Styrkegraden kan også ha betydning i formildende retning. I HR-2019-2203-A uttales det at det «følger av langvarig praksis at stoffets styrkegrad får konsekvenser for straffen der stoffet har en renhet som avviker markert fra normal styrkegrad, det vil si den renhetsgrad som Høyesteretts straffutmålingspraksis er basert på».¹⁶⁶ Saken dreide seg om innførsel eller erverv og oppbevaring av 125,43 gram heroin ment for videresalg, kjøp av 5 gram heroin, forsøk på kjøp av ytterligere 5 gram heroin og salg av 1 gram heroin. Styrkegraden på heroinet var det sentrale spørsmålet. Høyesterett viste til at det var lagt til grunn i forarbeidene til straffeloven 2005 at straffenivået for narkotikaovertrедelser skulle videreføres, men pekte så på at det har vært en halvering i styrkegraden for narkotika fra 30-40 prosent på tidlig 2000-tall til dagens nivå på 16-17 prosent. Det måtte derfor «føre til en viss reduksjon i straffen, for å unngå en generell og utilsiktet skjerping av straffenivået».¹⁶⁷ Straffen ble derfor redusert ca. ti prosent sammenlignet med det tidligere straffenivået.¹⁶⁸

I de nyeste høyesterettsavgjørelsene inntatt i HR-2022-732-A og HR-2022-733-A ble det lagt til grunn at stoffet hadde en normal styrkegrad. I HR-2022-732-A var styrkegraden på heroinet 18 prosent,¹⁶⁹ mens i HR-2022-733-A var det ikke foretatt analyse av amfetaminet. Gjerningspersonen hevdet at styrkegraden tilsvarte «vanlig gatenivå».¹⁷⁰ Styrkegrad når gjerningspersonen er rusavhengig ble derfor ikke problematisert nærmere.

I alle de nevnte avgjørelsene ovenfor hvor styrkegraden har innebåret et «markert avvik» fra normal styrkegrad, har det dreid seg om større mengder med narkotika. Høyesterett har ikke uttalt seg om hvilken betydning høy styrkegrad har dersom gjerningspersonen er rusavhengig, og det oppbevarte stoffet er ment til egen bruk. Høyesteretts formulering i HR-2022-731-A i om beviskrav i relasjon til mengde narkotika som straffutmålingsmoment, kan imidlertid tale for at også spredningsfare på grunn av høy styrkegrad må rimelig tvil komme tiltalte til gode.¹⁷¹

¹⁶⁵ Rt. 2012 s. 1316 avsnitt 15.

¹⁶⁶ HR-2019-2203-A avsnitt 19 med videre henvisning til Rt. 2015 s. 1124 avsnitt 16 til 18.

¹⁶⁷ HR-2019-2203 avsnitt 23 med videre henvisning til Rt. 1995 s. 870 og Rt. 2008 s. 1373 avsnitt 13.

¹⁶⁸ HR-2019-2203 avsnitt 24.

¹⁶⁹ HR-2022-732-A avsnitt 3.

¹⁷⁰ HR-2022-733-A avsnitt 3.

¹⁷¹ HR-2022-731-A avsnitt 46.

4.3 Rusavhengighet og rehabilitering

Før årtusenskiftet ble det at personen var rusavhengig ikke tatt i betraktning ved straffutmålingen i særlig stor grad.¹⁷² Avgjørelsene i Rt. 1999 s. 33, Rt. 1999 s. 1008, Rt. 1999 s. 1504 s. 1504, Rt. 2000 s. 1446 og Rt. 2001 s. 129 markerer et skille for rusavhengighet som straffutmålingsmoment. De siste 20 årene har det at oppbevaringen av det narkotiske stoffet er ment til eget bruk, hatt relevans i formildende retning.¹⁷³

Begrunnelsen for dette er at man anser skadepotensialet som mindre når stoffet er til eget bruk. Det vil ikke foreligge en spredningsfare, og dermed er den totale helseskadeligheten mindre enn dersom stoffet er beregnet på videresalg.¹⁷⁴ Skadevirkningene er dermed mindre. I tillegg tilsier hensynet til den rusavhengige at han burde straffes mildere; gjerningspersonen har en sykdom som forutsetter en oppbevaring av narkotikaen. At stoffet er ment til eget bruk er likevel ikke ensbetydende med at gjerningspersonen er rusavhengig – også rekreasjonsbrukere vil oppbevare narkotika til eget bruk.

I Rt. 1999 s. 1008 uttalte førstvoterende med tilslutning fra de andre dommerne at «[s]elv om bildet kanskje er noe broket, viser straffutmålingspraksis i de senere år etter min mening en lemping av det relativt høye reaksjonsnivå i narkotikasaker som ikke har den mest samfunns-skadelige karakter».¹⁷⁵

I Rt. 2001 s. 129 hadde gjerningspersonen ervervet og oppbevart amfetamin til eget bruk, men også oppbevart amfetamin som skulle overdras til en annen person uten vederlag. Høyesterett uttalte at:

[...] det dominerende element i hennes narkotikakriminalitet [er], slik jeg ser det, knyttet til eget misbruk. Etter flere år i et misbrukermiljø er det nærliggende at hun i en viss utstrekning trekkes inn i oppbevaring og håndtering av narkotika i tillegg til det hun selv forbruker [...]. De samlede lovovertrедelser som lagmannsrettens dom omfatter, tar sitt vesentlige preg fra As eget narkotikamisbruk. I de seneste år har Høyesterett ved

¹⁷² Se blant annet Rt. 1991 s. 275, hvor førstvoterende uttalte at det var «... ikke lett å innse hvorfor gjerningsmenn med uplettede rulleblad, som for første gang innfanges i narkotikakriminalitet, bør nektes den sjanse som tilstås sosialt nedkjørte og/eller residiverende lovbrøyttere med et større resosialiserings- og rehabiliteringsbehov».

¹⁷³ Av nyere praksis kan det vises til HR-2019-2203.

¹⁷⁴ Se blant annet Rt. 1999 s. 33.

¹⁷⁵ Rt. 1999 s. 1008 på s. 1010.

straffutmålingen lagt vesentlig vekt på hvorvidt narkotika er anskaffet til dekning av eget bruk eller om det dreier seg om videresalg.¹⁷⁶

Rusavhengighet som straffutmålingsmoment har etter disse avgjørelsene blitt tatt i betraktning. I straffelovens forarbeider ble det uttalt om narkotikaovertridelser til eget bruk at «[s]like tilfeller har en klart lavere straffverdighet enn befatning med narkotika som tar sikte på videresalg av større mengder narkotika». Justisdepartementet foreslo derfor at den festnede straffutmålingspraksisen skulle videreføres.¹⁷⁷

Magnus Matningsdal har uttalt at straffutmåling ved narkotikaovertridelser når gjerningspersonen er rusavhengig, er et særlig problem, «idet straffen lett kan få karakter av at man straffes for å være narkoman».¹⁷⁸ Han mener dette har implikasjoner både overfor påtalemyndigheten, som «bør være tilbakeholden med å fremme saker mot en narkoman så lenge det bare er tale om små og jevnlig kjøp utelukkende til eget bruk», og overfor domstolene som «bør straffe slike tilfeller mildere enn ellers».¹⁷⁹

Rusavhengighet som straffutmålingsmoment reiser spørsmål om hvem som skal anses som rusavhengig, og særlig hvordan man trekker grensen mellom rusavhengige og såkalte rekreasjonsbrukere. Skal det avgjøres på grunnlag av gjerningspersonens egen oppfatning, eller skal det foretas en objektiv vurdering? Det kan også stilles spørsmål om man må være diagnostisert som rusavhengig.

En alminnelig språklig forståelse av «rusavhengig» er at personen har et avhengighetsforhold til et rusmiddel som fører til at vedkommende ikke fungerer uten jevnlig inntak av rusmiddelet. Dette avhengighetsforholdet kan være psykisk, fysisk eller begge deler. Videre vil avhengigheten karakteriseres av trang til å innta rusmiddelet og abstinenser dersom personen ikke får ruset seg. Det kan stilles en medisinsk diagnose for rusavhengighet etter klassifikasjonssystemene for diagnoser, ICD-10 og DSM-IV, når følgene av et rusmiddelbruk påvirker en persons livssituasjon og livsførsel på en ødeleggende måte.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Rt. 2001 s. 129 på side 131.

¹⁷⁷ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 99.

¹⁷⁸ Matningsdal (2020) s. 58.

¹⁷⁹ Matningsdal (2020) s. 58.

¹⁸⁰ Helsedirektoratet (2012) s. 17.

I rusreformutvalgets forslag til rusreform var det uenighet i utvalget om hvorvidt deres mandat gjaldt brukere av narkotika i alminnelighet, eller om det var innskrenket til kun å gjelde rusavhengige. Flertallet forsto mandatet slik at det gikk ut på å endre myndighetenes reaksjoner for narkotikaovertrедelser generelt, mens mindretallet mente at det var begrenset til kun å gjelde for personer med rusavhengighet.¹⁸¹ I utredningen er det likevel gjennomgående et fokus på rusavhengige, selv om de foreslåtte lovendringene ikke skiller mellom rusavhengige og andre personer – det sentrale er heller på bruk, besittelse, erverv og oppbevaring av narkotika til egen bruk.¹⁸² På grunn av utvalgets tvetydighet om hvem en rusreform skulle gjelde, er det vanskelig å slutte noe av deres syn på hvem som er rusavhengig.

Utvalget valgte imidlertid ikke å «skille mellom personer med og uten ruslidelse i medisinsk forstand».¹⁸³ I departementets forslag om avkriminalisering ble det heller ikke differensiert mellom rusavhengige og andre narkotikabrukere.¹⁸⁴ Som nevnt i innledningen var det uenighet i helse- og omsorgskomiteen om hvorvidt en avkriminalisering skulle gjelde rusavhengige eller befolkningen i alminnelighet.¹⁸⁵ Det var likevel bred enighet på Stortinget om at tunge rusavhengige burde slippe straff.¹⁸⁶ Heller ikke i innstillingen fra Helse- og omsorgskomiteen ble det knyttet kommentarer til hvem som skal anses som rusavhengig.

At en medisinsk diagnose er uten betydning, ble fastslått i HR-2022-733-A.¹⁸⁷ Faktum var at en 63 år gammel mann hadde oppbevart 24 gram amfetamin og 4 gram hasj til eget bruk. Gjerningspersonen hadde en lang rushistorikk som strakk seg over 45 år, men anså seg selv ikke som rusavhengig. Bruken av amfetamin ga han økt livskvalitet og yteevne på jobb, og det ville ifølge ham selv være uproblematisk å oppbevare amfetamin uten å bruke det. Gjerningspersonen uttalte videre at idømmelse av straff ikke ville føre til at han sluttet med rusmidler.

I lagmannsrettens behandling av saken ble det at gjerningspersonen ikke anså seg selv som rusavhengig tillagt avgjørende vekt:

¹⁸¹ NOU 2019:26 s. 21 og s. 363. Mindretallet besto av utvalgsmedlem Swahn.

¹⁸² NOU 2019:26 s. 372 flg.

¹⁸³ NOU 2019:26 s. 272.

¹⁸⁴ Prop.92 L (2020-2021) s. 35.

¹⁸⁵ Innst.612 L (2020-2021) s. 17-18.

¹⁸⁶ Innst.612 L (2020-2021) s.17.

¹⁸⁷ HR-2022-733-A avsnitt 26.

Ettersom tiltalte ikke betrakter seg selv som rusavhengig og mener han ikke har behov for hverken hjelp, behandling eller noen form for oppfølging, skiller foreliggende sak seg fra saksforholdet i HR-2021-1469-U [...]. Tiltalte kan ikke anses å være i kjerneområdet av den gruppen rusmisbrukere som er omhandlet i forslaget til ny rusreform.¹⁸⁸

Høyesterett var uenig i denne vurderingen, og kom til at det var snakk om en så stor mengde amfetamin at spørsmålet om hvorvidt gjerningspersonen var rusavhengig ikke var avgjørende for saken. I dommens obiter dictum¹⁸⁹, ble likevel følgende uttalt:

Jeg nevner likevel at [gjerningspersonens] subjektive oppfatning av egen rusavhengighet ikke kan være avgjørende. Det kan neppe heller stilles ufravikelige krav om at vedkommende er diagnostisert som rusavhengig av lege. Rusavhengighet forutsetter imidlertid generelt en omfattende bruk av narkotika, både med hensyn til omfang og varighet, og som vedkommende selv har problemer med å kontrollere. Om dette er situasjonen, må bero på en objektiv vurdering, der tidligere rushistorikk og eventuell behandlingshistorikk vil stå sentralt. Også tidligere straffereaksjoner for narkotikarelaterte forhold og vedkommendes generelle livssituasjon er av betydning.¹⁹⁰

Høyesterett mente at gjerningspersonen i saken falt inn under kategorien rusavhengig, til tross for at han selv benektet å være avhengig av rusmidler eller hadde behov for helsehjelp.¹⁹¹ Etter denne dommen er det ingen tvil om at det må foretas en objektiv vurdering av hvorvidt en person er rusavhengig. Høyesterett uttaler ikke eksplisitt noe om hvordan grensen mot rekreasjons-brukere skal trekkes, selv om gjerningspersonen i denne saken hadde åpenbart et bilde av seg selv som rekreasjonsbruker.

At det må foretas en objektiv vurdering av om en person er rusavhengig har flere gode grunner for seg. Det vil for det første være mest praktisk bevismessig. Den tiltalte i en straffesak har ikke plikt til å forklare seg for retten, jf. straffeprosessloven § 90 forutsetningsvis. En subjektiv vurdering vil kunne umuliggjøre rettens vurdering av rusavhengighet som straffutmålingsmoment.

¹⁸⁸ LE-2021-116610.

¹⁸⁹ Obiter dictum er rettssetninger som ikke er avgjørende for sakens resultat, se Skoghøy (2018) s. 149.

¹⁹⁰ HR-2022-733-A avsnitt 26.

¹⁹¹ HR-2022-733-A avsnitt 27.

Videre er det en gjennomgående karakteristikk for mange rusavhengige at de ikke vil innrømme at de har et rusproblem. Dersom en slik innrømmelse er nødvendig for at rusavhengighet skal være en formildende omstendighet, kan det føre til at rusavhengige som ikke opplyser om rusavhengighet blir dømt strengere enn de egentlig burde. I tillegg kan det komme på kant med vernet mot selvinkriminering. Vernet mot selvinkriminering er innfortolket som en del av retten til en rettfærdig rettergang etter Grunnloven § 96 og EMK artikkel 6.¹⁹² Ved å si at man er rusavhengig innrømmer man indirekte at man har brukt, besittet, ervervet og oppbevart narkotika ved flere anledninger. Risikoen for selvinkriminering er derfor redusert ved at Høyesterett stadfester at det må foretas en objektiv vurdering av «rusavhengighet».

Rusavhengighet aktualiserer rehabilitering som straffutmålingsmoment.¹⁹³ I straffeloven § 78 bokstav h fremgår det at det skal tas i betraktning at «det er gode utsikter til rehabilitering». Straffens individualpreventive funksjon taler for at rehabilitering er et relevant moment i straffutmålingen. Rehabilitering kan gi uttrykk for en vilje til endring, men enda viktigere er det at en straffereaksjon kan føre til et brudd i rehabiliteringen, for eksempel gjennom en fengselsstraff som gjør at man må være borte fra en rusklinikk over lengre tid.

Ordlyden «gode utsikter til rehabilitering» tilsier at det ikke er nødvendig med en påbegynt rehabilitering, så lenge det er en positiv mulighet for det. Videre forbinder man gjerne rehabilitering med profesjonell hjelp.

At rehabilitering er en overordnet målsetning i kriminalpolitikken, følger uttrykkelig av straffelovens forarbeider.¹⁹⁴ Vellykket rehabilitering vil virke kriminalitetsforebyggende i samfunnet, og kan bidra til at den rusavhengige får et bedre liv.¹⁹⁵

Det stilles ikke strenge krav til rehabilitering. I Rt. 2007 s. 1244, som ble avsagt før rehabilitering ble lovfestet som straffutmålingsmoment, uttales det imidlertid at «[s]elv om en rehabilitering ofte vil være avhengig av profesjonell behandling og eksterne hjelpetiltak, må det avgjørende være en vurdering av vedkommendes livssituasjon i tiden forut for de straffbare

¹⁹² *Saunders v. United Kingdom* [C], no. 19187/91 avsnitt 68 flg.

¹⁹³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 410.

¹⁹⁴ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 16 og Innst.O.nr.73 (2008-2009) pkt. 1.2.

¹⁹⁵ Under Justis- og politidepartementets behandling av formildende omstendigheter ble det uttalt at det ikke var nødvendig med en lovfesting av rehabilitering som straffutmålingsmoment, til tross for at flere høringsinstanser fremsatte forslag om det, se Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 46.47. Justiskomiteen fant likevel grunn til å lovfeste rehabilitering som straffutmålingsmoment, jf. Innst.O.nr.73 (2008-2009) pkt. 17.

handlingene sammenholdt med utviklingen og situasjonen på domstidspunktet». ¹⁹⁶ Høyesterett sluttet seg til lagmannsretten når den pekte på at gjerningspersonen hadde utsikter til å forbli i arbeid og fått struktur på livsførselen, med fast bosted, bytte av sosialt miljø og kjæreste. På denne måten er rehabilitering et etterfølgende forhold som kan ha betydning i formildende retning. Som Morten Holmboe fremholder; «[d]et avgjørende her er at man har noe å bli rehabilitert fra og noe man blir rehabilitert til». ¹⁹⁷

4.3.1 Rusavhengighet som begrunnelse for valg av straffereaksjon

Rusavhengighet og rehabilitering er straffutmålingsmomenter som i mange Høyesterettsavgjørelser har hatt avgjørende betydning for hvilke straffereaksjoner som skal ilegges. ¹⁹⁸ I punkt 4.3.1.1 til 4.3.1.7 vil straffereaksjonene ubetinget fengsel, samfunnsstraff, bøter, betinget fengsel med særvilkår, straffutmålingsfracfall og påtaleunntatelse omtales.

4.3.1.1 Ubetinget fengsel

Etter straffeloven § 231 kan man idømmes fengsel i inntil to år ved forsettlig oppbevaring av narkotika, og inntil ett år ved uaktsom oppbevaring. Ubetinget fengselsstraff er foruten forvaring den mest inngripende straffereaksjonen man kan bli ilagt, og er ikke uvanlig ved grovere narkotikaovertridelser hvor det dreier seg om større mengder, og hvor stoffet er beregnet på videresalg. ¹⁹⁹ Før den senere tids endring i rettspraksis har også rusavhengige blitt idømt ubetinget fengsel for det man kan kalle beskjedne mengder med narkotika til egen bruk. ²⁰⁰ Under tingrettens behandling av saken i HR-2022-731-A ble den rusavhengige idømt 54 dager ubetinget fengsel. ²⁰¹

I forarbeidene til straffeloven blir det pekt på at de allmennpreventive hensyn taler tungt, og at disse taler mot en reaksjon i frihet. Det uttales likevel at det «overfor langvarige, tunge rusmisbrukere i liten grad vil være hensiktsmessig med straff» ²⁰², og at «annen straff enn

¹⁹⁶ Rt. 2007 s. 1244 avsnitt 15.

¹⁹⁷ Holmboe (2016) s. 277.

¹⁹⁸ Se blant annet Rt. 2000 s. 1335, Rt. 2005 s. 1574, Rt. 2006 s. 1093, Rt. 2009 s. 290, Rt. 2009 s. 294, Rt. 2009 s. 1159, Rt. 2011 s. 695, Rt. 2012 s. 1316, HR-2016-286-A, HR-2017-1676-A, HR-2017-2444-A, HR-2018-1942-A HR-2020-1349-A, HR-2021-1113-U, HR-2022-731-A, HR-2022-732-A, HR-2022-733-A.

¹⁹⁹ Se for eksempel HR-2019-2203-A, hvor gjerningspersonen ble idømt ubetinget fengsel i tre år og seks måneder.

²⁰⁰ Se for eksempel Rt. 2014 s. 740, hvor anken til Høyesterett ikke ble tillatt fremmet fordi det ikke var et åpenbart misforhold mellom den utmålte straffen og de aktuelle forhold. Den rusavhengige ble idømt 120 dager ubetinget fengsel.

²⁰¹ TGJOV-2020-115113.

²⁰² Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 90.

ubetinget fengsel i større grad bør anvendes i saker om videresalg av en liten mengde narkotika for å finansiere eget rusbruk». ²⁰³ I tillegg kan fengselsstraff ofte fungere som en forbryterskole, hvor selve soningen fører til økt narkotikabruk. ²⁰⁴

I HR-2022-731-A ble det frafalt å utmåle straff. Om ubetinget fengsel uttalte Høyesterett at:

... [gjerningspersonen] er i kjerneområdet for de lovgiversignalene som ble gitt ved Stortingets behandling av forslaget om rusreform. Han er tungt rusavhengig, og narkotikaen var til egen bruk. I lys av det endrede synet på straff for rusmisbrukeres befatning med ulovlige rusmidler til egen bruk, er det ikke grunnlag for å idømme ubetinget fengsel. ²⁰⁵

Høyesteretts uttalelse kan forstås på to ulike måter. Dersom sitatet tolkes isolert vil det bety at ubetinget fengsel ikke kan idømmes overhodet dersom den rusavhengiges oppbevaring av narkotika er til egen bruk. En annen måte å tolke sitatet på er at Høyesterett har ment at ubetinget fengsel kun er aktuelt dersom mengden narkotika er under fem gram. I HR-2022-732-A uttalte Høyesterett at ubetinget fengsel ville være for strengt når det dreide seg om en «nokså liten mengde over den veiledende grensen». ²⁰⁶ Denne uttalelsen trekker i retning av at sistnevnte tolkningsalternativ er mest nærliggende. I HR-2022-733-A, hvor gjerningspersonen ble dømt til samfunnsstraff, uttalte Høyesterett at dersom det skulle utmåles fengselsstraff ville en riktig straff ha vært 50 dager ubetinget fengsel. Også dette taler for at Høyesteretts reservasjon mot bruk av ubetinget straff ved oppbevaring av narkotika til egen bruk når gjerningspersonen er rusavhengig, kun gjelder for små mengder narkotika. Hvorvidt det kan tolkes mer generelt for større mengder vil bero på fremtidig rettspraksis.

4.3.1.2 Samfunnsstraff

Samfunnsstraff kan idømmes i stedet for fengsel på nærmere bestemte vilkår, jf. straffeloven § 48 første ledd. For det første må «det ellers ikke ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år», jf. bokstav a. Etter ordlyden er det ikke tale om et strafferammekrav, men et vilkår om at dersom det skulle blitt idømt fengselsstraff, måtte denne ikke vært lengre enn ett år. Dette

²⁰³ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 99.

²⁰⁴ NOU 2019:26 s. 55.

²⁰⁵ HR-2022-731-A avsnitt 59.

²⁰⁶ HR-2022-732-A avsnitt 16.

vilkåret kan imidlertid fravikes på visse vilkår, jf. § 48 annet ledd.²⁰⁷ For det andre må «hensynet til straffens formål ikke [tale] mot en reaksjon i frihet», jf. første ledd bokstav b, og lovbyteren må samtykke, og ha bosted i Norge, Danmark, Finland, Island eller Sverige, jf. bokstav c.

I justiskomiteens behandling av straffeloven ble det uttalt at det for «de minst alvorlige narkotikaovertredselsene, som typisk gjelder bruk/besittelse og overtredelser som typisk begås av gjengangere med et tungt rusmiddelmissbruk, i all hovedsak bør møtes med samfunnsstraff eller rusprogram/behandling».²⁰⁸

Straffens individualpreventive formål tilsier at samfunnsstraff bør benyttes når den rusavhengige er i en rehabiliteringssituasjon. I HR-2022-733-A ble det pekt på at den rusavhengige ikke var i en rehabiliteringssituasjon, og at individualpreventive hensyn derfor ikke kunne begrunne samfunnsstraff.²⁰⁹ Det er imidlertid ikke et vilkår for idømmelse av samfunnsstraff at det foreligger en rehabiliteringssituasjon. I HR-2022-733-A ble under henvisning til straffelovens forarbeider uttalt at:

*Disse uttalelsene fra lovgiver gir etter mitt syn støtte for å bruke alternative reaksjoner overfor rusavhengige ved befatning av narkotika til egen bruk, selv om det ikke foreligger noen rehabiliteringssituasjon. Den tverrpolitiske enigheten under behandlingen av rusreformforslaget, om ikke å straffe rusavhengige for befatning av mindre mengder narkotika til egen bruk, støtter også generelt en nyansering i bruken av strafferettslige reaksjoner for denne gruppen.*²¹⁰

I avgjørelsen ble det pekt på at fordi det dreide seg om et større kvantum med amfetamin – 24 gram – måtte den rusavhengige gjerningspersonen idømmes en følbar reaksjon, og at samfunnsstraff var den beste reaksjonen i saken.²¹¹ Det var med andre ord allmennpreventive hensyn som begrunnet valget av reaksjon.

²⁰⁷ Vilkåret kan fravikes dersom straffen helt eller delvis ville vært betinget, lovbyteren er under 18 år, eller sterke grunner taler for idømmelse av samfunnsstraff, jf. straffeloven § 48 tredje ledd.

²⁰⁸ Innst.O.nr.73 (2008-2009) pkt. 4.2.

²⁰⁹ HR-2022-733-A avsnitt 35.

²¹⁰ HR-2022-733-A avsnitt 39.

²¹¹ HR-2022-733-A avsnitt 40.

For grove narkotikaovertrædelser kan det etter rettspraksis kun benyttes samfunnsstraff det foreligger «klare og sterke rehabiliteringshensyn».²¹² Begrunnelsen for dette er straffens allmennpreventive formål. Denne rettssetningen må ses i sammenheng med at fengselsstraffen ikke kunne vært mer enn ett år, jf. straffeloven § 48 første ledd bokstav a – grov narkotikaovertrædelse – har en strafferamme på inntil ti år.

4.3.1.3 Bøter

Bøter kan ilegges som straffereaksjon når gjerningspersonen har oppbevart narkotika, jf. straffeloven § 231.²¹³ Grov narkotikaovertrædelse straffes ikke med bøter, jf. straffeloven § 231 jf. § 53 første ledd.

Bøter ilegges ofte av påtalemyndigheten i form av forelegg ved oppbevaring av mindre mengder narkotika. Dersom forelegget vedtas av gjerningspersonen, vil saken aldri nå domstolen. I Riksadvokatens rundskriv fra 2014 er det oppført ulike grenser for ulike typer narkotika som det kan reageres med forelegg mot. For heroin er grensen satt til 0,5 gram og for amfetamin og kokain er grensen satt til 2 gram.²¹⁴ Etter Høyesteretts avgjørelser i HR-2022-731-A, HR-2022-732-A og HR-2022-733-A er det imidlertid klart at for oppbevaring av narkotika opptil fem gram for disse typene stoffer når gjerningspersonen er rusavhengig, vil ikke disse grensene være veiledende lenger. Høyesterett antar at det fra påtalemyndighetens side vil reageres med påtaleunntatelse heller.²¹⁵

Bøter som straffereaksjon for oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er en praktisk dårlig løsning. Denne straffereaksjonen ender ofte opp med at han eller hun pådrar seg gjeld til staten i stedet for at det har noen individualpreventiv eller allmennpreventiv effekt. De fleste rusavhengige har nemlig allerede en svært presset økonomi. Dersom Statens innkrevingsentral, som har ansvaret for innkreving av bøter ikke får dekket sitt krav, kan gjerningspersonen sone bøtetjeneste i stedet for å sone subsidiær fengselsstraff.²¹⁶ Bøtetjeneste kan virke stigmatiserende, ettersom det kun er personer som ikke har råd til å betale boten som må gjennomføre denne. Videre vil personer som ikke gjennomfører bøtetjenesten eller på ny

²¹² HR-2018-847-A avsnitt 24-25 med videre henvisninger til Rt. 2009 s. 1371 avsnitt 11 og HR-2016-286-A avsnitt 14. Gjerningspersonen var ikke rusavhengig i HR-2018-847-A.

²¹³ Alminnelige straffutmålingsmomenter skal legges vekt på, jf. straffeloven § 53 annet ledd, herunder de som er nevnt i kapittel 4 ovenfor. I tillegg skal det legges vekt på «lovbryterens inntekt, formue, forsørgelsesbyrde, gjeldsbyrde og andre forhold som påvirker den økonomiske evnen».

²¹⁴ Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 7.

²¹⁵ Påtaleunntatelse omtales nærmere i avhandlingens pkt. 4.3.1.7.

²¹⁶ Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven) § 10 fjerde ledd.

begår straffbare handlinger – for eksempel oppbevaring av narkotika – risikere å måtte sone fengselsstraff, jf. straffegjennomføringsloven § 16 b, jf. § 14 sjuende og åttende ledd.

4.3.1.4 Narkotikaprogram med domstolskontroll som særvilkår

En dom på fengselsstraff, jf. straffeloven § 31, kan gjøres betinget, jf. straffeloven § 34. Betinget fengselsstraff kalles i lovteksten for fullbyrdelsesutsettelse, og det er nettopp det domstolen idømmer – fullbyrdelsen av straffen blir utsatt i en prøvetid. Prøvetiden er i utgangspunktet to år, men kan utvides til opptil fem år dersom vilkårene for straffskjerpelse er oppfylt eller i andre særlige tilfeller, jf. straffeloven § 31 annet ledd.

Ved betinget fengselsstraff er det et vilkår om at den domfelte ikke begår en ny straffbar handling i prøvetiden, jf. straffeloven § 31 tredje ledd. I tillegg kan det settes andre særvilkår, jf. strl. §§ 35 til 37. Slike særvilkår kan blant annet bestå i å «avstå fra å bruke alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler og avgi nødvendige rusprøver», jf. § 37 første ledd bokstav d, «gjennomgå behandling for å motvirke misbruk av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler og avgi nødvendige rusprøver», jf. § 37 første ledd bokstav e, og «gjennomføre narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. § 38».

Det kan stilles spørsmål ved hvor hensiktsmessig det er med betinget fengselsstraff når gjerningspersonen er rusavhengig. Rusavhengigheten gjør at personen vil ha et behov for narkotika, sannsynligheten for at han vil befatte seg med det i løpet av prøvetiden er stor. Idømmelse av betinget straff vil kunne føre til at rusavhengige må sone ved brudd på vilkår.

Forskrift om narkotikaprogram med domstolskontroll, med hjemmel i straffeloven § 38, regulerer vilkår og gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll. Som nevnt er narkotikaprogram med domstolskontroll et særvilkår som kan stilles ved betinget dom, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav f, jf. forskriftens § 2. Formålet med programmet er å «forebygge ny kriminalitet, fremme rehabilitering og bidra til å styrke og samordne praktiske hjelpe- og behandlingstilbud for domfelte som er avhengige av narkotika, og som omfattes av ordningen», jf. forskriftens § 1.

Videre er det et vilkår for å stille narkotikaprogram med domstolskontroll som særvilkår, at gjerningspersonen dømmes for narkotikaovertrедelser i straffeloven § 231 første ledd, § 232 eller legemiddeloven § 31 andre ledd, eller et lovbrudd begått under påvirkning av narkotika eller et lovbrudd for å finansiere eget narkotikamisbruk, jf. forskriftens § 3. Det må foretas en personundersøkelse av kriminalomsorgen før gjerningspersonen kan idømmes narkotika-

program med domstolskontroll, jf. forskriftens § 5. Gjerningspersonen må også samtykke til å gjennomføre programmet, jf. forskriftens § 6.

På samme måte som ved samfunnsstraff, er det gjerne hensynet til rehabilitering som taler for narkotikaprogram med domstolskontroll som særvilkår.²¹⁷ I motsetning til samfunnsstraff, er det ikke et vilkår at den rusavhengige ville blitt dømt til fengsel i under ett år dersom det var snakk om betinget fengsel. Det vil si at rusavhengige også ved oppbevaring av større kvantum kan idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll. Det følger imidlertid av straffelovens forarbeider og rettspraksis fra 2008, at allmennpreventive hensyn taler for at narkotikaprogram med domstolskontroll ikke bør idømmes som eneste reaksjon dersom saken gjelder grov narkotikaovertrødelse.²¹⁸

Etter nyere praksis er det imidlertid klart at disse uttalelsene ikke lenger kan anses som gjeldende rett. HR-2017-1676-A gjaldt grov narkotikaovertrødelse. Den rusavhengige gjerningspersonen hadde mottatt til sammen 100 liter GBL, og hadde solgt eller medvirket til salg av til sammen minst 86 liter av dette. Til tross for uttalelsene i forarbeidene og tidligere rettspraksis, la Høyesterett vekt på at handlingene ikke lå i det øvre sjiktet av straffeloven § 232, var knyttet til den rusavhengiges eget misbruk og at han ikke hadde noe profittmotiv.²¹⁹ Gjerningspersonen ble derfor dømt til en fullt ut betinget fengselsstraff på ett år og sju måneder med en prøvetid på fire år, på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll.

I HR-2019-1643-A gikk Høyesterett enda lengre. Også her var forholdet subsumert som grov narkotikaovertrødelse, med en meget betydelig mengde, jf. straffeloven § 232 andre ledd: gjerningspersonen hadde mottatt 20 kilo metamfetamin og oppbevart 45 gram amfetamin og 6 liter GHB, i tillegg til å ved en annen anledning ha oppbevart 80 gram metamfetamin og 10 000 tabletter rivotril. Metamfetaminet hadde en høy styrkegrad, og det var stor spredningsfare. Etter å ha tatt tilståelse, saksbehandlingstid og gode utsikter til rehabilitering i betraktning, kom Høyesterett til at straffen måtte fastsettes til fengsel i seks år.²²⁰ Høyesterett foretok så en inngående drøftelse av bruk av narkotikaprogram med domstolskontroll som særvilkår for de grovere narkotikaovertrødelsene. Det ble konstatert at det har vært en «videreutvikling av

²¹⁷ Se blant annet HR-2017-1676 avsnitt 16.

²¹⁸ Ot.prp.nr.81 (2004-2005) s. 38 og Rt. 2008 s. 1495.

²¹⁹ HR-2017-1676-A avsnitt 29 og 30.

²²⁰ HR-2019-1643-A avsnitt 21 til 29.

anvendelsesområdet» for bruken av narkotikaprogram siden ordningen ble gjort permanent etter lovgiveruttalelsene og rettspraksis, og at det derfor var «rom for en viss utvidelse i forhold til tidligere praksis».²²¹

Det må likevel «foreligge helt ekstraordinære forhold for at det skal være aktuelt å idømme en helt betinget dom i kombinasjon med narkotikaprogram ved overtredelse av straffeloven § 232 andre ledd».²²² I tillegg må det foreligge tilstrekkelige opplysninger om at en betinget dom «med høy grad av sannsynlighet er det som best ivaretar ordningens formål – å forebygge ny kriminalitet og fremme rehabilitering». Sentrale momenter er omfanget av domfeltes rusmisbruk og personlige forhold ellers, utsiktene til en vellykket rehabilitering av narkotikaprogrammet, og risikoen for at soning av en ubetinget fengselsstraff vil være skadelig for en positiv utvikling.²²³ I den aktuelle saken talte disse momentene for at narkotikaprogram skulle settes som særvilkår, og Høyesterett kom til at fengselsstraffen skulle gjøres fullt ut betinget på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll.

HR-2017-1676-A og HR-2019-1643-A kan kort oppsummeres med at Høyesterett de senere år har lagt større vekt på de individualpreventive hensyn, herunder rehabilitering ved valget av straffereaksjon også for grov oppbevaring av narkotika.

I rusreformutvalgets omtale av narkotikaprogram med domstolskontroll, ble det uttalt at narkotikaprogram med domstolskontroll er en straffereaksjon som kan idømmes gjengangere med stor risiko for tilbakefall, og som har et større behov for oppfølging enn det fengsel kan gi.²²⁴ Dette må tas i betraktning når statistikk viser at det er flest eldre rusavhengige som er en del av tiltaket, og at tilbakefallsstatistikken er stor.²²⁵ Det er imidlertid klart at «gjentatte opphold i fengsel *ikke* skal være et kriterium for å være i målgruppen».²²⁶ Narkotikaprogram med domstolskontroll skiller seg derfor fra andre typer straffereaksjoner, fordi man straffer som en behandling, og ikke for å ilegge en følbar reaksjon. Det er dermed de individualpreventive hensynene som veier tyngst ved ileggelse av ND-program.

²²¹ HR-2019-1643-A avsnitt 44.

²²² HR-2019-1643-A avsnitt 45.

²²³ HR-2019-1643-A avsnitt 45.

²²⁴ NOU 2019:26 s. 232-233.

²²⁵ NOU 2019:26 s. 232-233.

²²⁶ Ot.prp.nr.81 (2004-2005) s. 21.

4.3.1.5 Oppmøte hos rådgivende enhet for russaker som særvilkår

Som nevnt i innledningen vil det fra og med 1. juli 2022 kunne settes som særvilkår for betinget fengsel at den domfelte skal «møte hos rådgivende enhet for russaker etter innkalling, forutsatt at domfellelsen gjelder bruk, erverv, besittelse eller oppbevaring av narkotika til domfelts egen bruk etter § 231 eller legemiddeloven, jf. § 24 første ledd», jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav k.

Et særvilkår om å møte hos rådgivende enhet for russaker har noen likhetstrekk med narkotikaprogram med domstolskontroll. Det er rehabilitering/behandling som begrunner en slik straffereaksjon. Hva et oppmøte hos den rådgivende enheten består i er uklart i skrivende tidspunkt, men det er nærliggende å tro at det vil bli utarbeidet en forskrift med nærmere regler.²²⁷

4.3.1.6 Straffutmålingsfracfall

Rusavhengighet kan begrunne straffutmålingsfracfall. Retten kan fracfalle å utmåle straff selv om straffeskyld anses bevist, jf. straffeloven § 61. Vilkåret for straffutmålingsfracfall er at det foreligger «helt særlige grunner». Ordlyden tilsier at straffutmålingsfracfall er forbeholdt de helt spesielle tilfellene. Etter § 61 annet ledd skal det legges vekt på «om utmåling av straff vil virke som en urimelig tilleggsbelastning for lovbrøyteren, og heller ikke hensynet til straffens formål og virkning for øvrig tilsier at det utmåles en reaksjon».

Straffutmålingsfracfall skal ifølge departementets uttalelse være en «snever unntaksregel», og er kun en aktuell straffereaksjon i de tilfellene hvor straffutmålingsutsettelse eller andre betingede reaksjoner fremstår som for strengt.²²⁸ I Justiskomiteens behandling ble det videre uttalt at «ordningen med straffutmålingsfracfall kun skal benyttes i helt spesielle unntakssituasjoner».²²⁹ Etter dette er det klart at terskelen for å benytte straffutmålingsfracfall som straffereaksjon er relativt høy.

I HR-2022-731 pekte Høyesterett på at den rusavhengige ikke var i en slik situasjon som ordlyden krever; de aller fleste rusavhengige er i samme situasjon. Han oppfylte derfor ikke inngangsvilkåret om «helt særlige grunner». Høyesterett pekte imidlertid på at han det ville være en urimelig tilleggsbelastning, og at det ville være lite hensiktsmessig å straffe den

²²⁷ Lov 18. juni 2021 nr. 117 om endringer i straffeloven.

²²⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 458.

²²⁹ Innst.O.nr.72 (2004-2005) pkt. 8.2.

rusavhengige for denne typen lovbrudd, med henvisning til rusreformforslaget og «det tverrpolitiske flertallet på Stortinget». Hensynet til straffens formål og virkninger tilsa derfor heller ikke at det skulle utmåles en reaksjon.²³⁰ En slik utvidende tolkning av «særlige grunner» vil ikke utfordre legalitetsprinsippet ettersom det skjer til gunst for gjerningspersonen.

Høyesterett understreket at selv om lovgivers intensjon trolig ikke var at straffutmålingsfrfall skulle brukes overfor rusavhengige gjerningspersoner for oppbevaring av narkotika, kunne ikke det være avgjørende. Dette ble begrunnet med en henvisning til det nye synet på bruk av straff for rusavhengige, og at departementet ved behandlingen av rusreform også hadde dette synet da de uttalte at «det ikke er nødvendig å innta en særregulering i bestemmelsen som senker terskelen», fordi annet ledd viser til hensyn som er i overensstemmelse med rusreformens formål.²³¹ På bakgrunn av dette kom Høyesterett til at:

*[...] rusavhengiges erverv, besittelse og oppbevaring av inntil fem gram heroin, amfetamin eller kokain til egen bruk heretter i alminnelighet skal føre til straffutmålingsfrfall, jf. straffeloven § 61. Det samme gjelder selve bruken av stoffene.*²³²

At Høyesterett sier at det «i alminnelighet» skal føre til straffutmålingsfrfall kan tyde på at rettssetningen ikke er absolutt, og at det kan gjøres unntak. Hvilke situasjoner det kan være aktuelt med et unntak er likevel vanskelig å tenke seg til, når det gjelder så små mengder med narkotika til egen bruk. Det kan kanskje tenkes at Høyesterett reserverer seg for fremtidige tilfeller som ikke passer i rettssetningen.

4.3.1.7 Påtaleunntatelse

Påtaleunntatelse skiller seg fra de andre straffereaksjonene som nevnes fordi saken ikke når domstolen.²³³ Påtalemyndigheten kan unnlate å påtale handlingen til tross for at straffeskyld anses bevist, dersom det foreligger «helt særlige grunner», slik som ved straffutmålingsfrfall, jf. straffeprosessloven § 69 første ledd. Konsekvensbetraktninger tilsier at «særlige grunner» må tolkes på samme måte som ved straffutmålingsfrfall. Dette forutsettes også i straffelovens

²³⁰ HR-2022-731-A avsnitt 63.

²³¹ HR-2022-731-A avsnitt 65 og 66.

²³² HR-2022-731-A avsnitt 70.

²³³ Siktete kan imidlertid kreve at påtalemyndigheten bringer saken inn for retten, se straffeprosessloven § 71.

forarbeider.²³⁴ Det er oppportunitetsprinsippet som begrunner påtaleunntatelse som straffe-reaksjon.

Også påtaleunntatelse kan gis på vilkår av at den siktede ikke begår nye straffbare handlinger i prøvetiden på to år, jf. straffeprosessloven § 69 annet ledd. I Riksadvokatens rundskriv fra 2014 ble det uttalt at påtaleunntatelse med prøvetid er særlig aktuelt for unge lovbytere, med formål om å forebygge videre rusavhengighet.²³⁵ Det kan også settes særvilkår, jf. § 69 tredje ledd. Etter behandlingen av rusreformen var det meningen at oppmøte hos rådgivende enhet for russaker skulle kunne settes som særvilkår i saker som gjelder bruk, besittelse eller oppbevaring av narkotika også ved påtaleunntatelse.²³⁶ Ved en inkurie ble ikke lovverket endret for påtaleunntatelse, men for å rydde opp i dette er det foreslått å henvise til straffeloven § 37 første ledd bokstav k i straffeprosessloven § 69 tredje ledd.²³⁷

I HR-2022-731-A ble det etter aktors egen opplysning i skranken antydnet at det ved befatning med heroin, amfetamin og kokain under fem gram og til eget bruk, vil reageres med påtaleunntatelse fra påtalemyndighetens side.²³⁸ Hvorvidt det faktisk skjer vil fremtiden vise. Det er nærliggende å tro at Riksadvokaten vil utarbeide et rundskriv med en slik instruks.

4.4 Gjentakelse

Gjentakelse er også et relevant straffutmålingsmoment når gjerningspersonen er rusavhengig. Det skal tas i betraktning i skjerpene retning at lovbruddet «er begått av noen som tidligere er ilagt en strafferettslig reaksjon for liknende handlinger eller andre handlinger som er av betydning for saken», jf. straffeloven § 77 bokstav k. Bestemmelsen må leses i lys av hensynet bak straff og dets individualpreventive og rehabiliterende formål. Dersom en person til tross for at han tidligere er straffet for et lignende forhold begår et nytt lovbrudd, tilsier dette at han burde straffes strengere. Han har dermed ikke «lært» av sine feil.

²³⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 458.

²³⁵ Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014 s. 8.

²³⁶ Prop.92 L (2020-2021) s. 51.

²³⁷ Prop.62 L (2021-2022) s. 58.

²³⁸ HR-2022-731-A avsnitt 71.

Det følger av straffelovens forarbeider at gjentakelse ikke bare skal tas i «betraktning», men som hovedregel skal tillegges vekt i skjerpene retning.²³⁹ Unntak fra denne hovedregelen må likevel gjøres hvis det har gått lang tid mellom mindre alvorlige lovbrudd.²⁴⁰

Gjentakelse er et praktisk straffutmålingsmoment som forekommer ofte når gjerningspersonen er rusavhengig. Avhengigheten gjør at personen har et behov for det narkotiske stoffet. Sannsynligheten for at man vil ilegges strafferettslige reaksjoner for oppbevaring av narkotika eller andre lignende handlinger før eller siden vil dermed være stor.

I Rt. 2005 s. 781, som blant annet gjaldt oppbevaring av 35 gram hasj ble det uttalt at narkotikaovertridelser til eget forbruk falt på siden av formålet med bestemmelsen i straffeloven 1902 som gjaldt gjentakelse.²⁴¹ Førstvoterende begrunnet ikke dette utsagnet nærmere, men viste til Rt. 2005 s. 746, med videre henvisninger til Advokatforeningens høringsuttalelse om skjerpet straff for gjentakelse ved vinningskriminalitet.²⁴² I høringsuttalelsen ble det pekt på at hovedtyngden av gjengangere innen vinningskriminalitet er rusmisbrukere som stjeler for å skaffe penger til stoff.²⁴³ Til det uttalte Justisdepartementet at «straffen må i ethvert tilfelle være rimelig og rettferdig» og at det vil «være rom for ved straffutmålingen å sonde mellom vinningsforbrytere som begår omfattende lovbrudd i vinningshensikt og med profesjonelt tilsnitt, og rusmisbrukere som stjeler for å skaffe penger til stoff.»²⁴⁴

Det som er sagt over gjelder gjentakelse for vinningskriminalitet når gjerningspersonen er rusavhengig, og ikke oppbevaring av narkotika eller andre narkotikaovertridelser. Det er imidlertid klart at det samme resonnementet får anvendelse også i disse sakene. I Rt. 2005 s. 746 ble det særlig lagt vekt på at gjerningspersonen var en tung rusmisbruker og at saken gjaldt mindre alvorlig vinnings- og narkotikakriminalitet.²⁴⁵ Av nyere rettspraksis om gjentakelse kan HR-2018-1660-A nevnes. Her ble det eksplisitt uttalt at det som er nevnt ovenfor om gjentakelse ved vinningsforbrytelser også gjelder ved narkotikaovertridelser.²⁴⁶

²³⁹ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s. 272.

²⁴⁰ Ot.prp.nr.9 (2007-2008) s. 272.

²⁴¹ Rt. 2005 s. 781 avsnitt 14.

²⁴² Rt. 2005 s. 746 avsnitt 12.

²⁴³ Ot.prp.nr. 62 (2002-2003) s. 74.

²⁴⁴ Ot.prp.nr.62 (2002-2003) s. 74.

²⁴⁵ Rt. 2005 s. 746 avsnitt 19.

²⁴⁶ HR-2018-1660-A avsnitt 40.

Heller ikke i HR-2022-732-A ble gjentakelse tillagt vekt i skjerpene retning. Førstvoterende uttalte at «[p]å samme måte som i sak HR-2022-731-A, legger jeg ikke vekt på at A er domfelt en rekke ganger tidligere for besittelse og bruk av narkotika».²⁴⁷ I de tre dommene fra april kan det likevel pekes på at gjentakelse har hatt betydning i straffutmålingen, men som en del av vurderingen av om gjerningspersonen er rusavhengig. I HR-2022-733-A fremgår det at «tidligere straffereaksjoner for narkotikarelaterte forhold» er et moment i denne vurderingen.²⁴⁸

4.5 Tilståelse eller bidrag til oppklaring av andre lovbrudd

Det skal i formildende retning især tas i betraktning at «lovbryteren har avgitt en uforbeholden tilståelse, eller i vesentlig grad bidratt til oppklaring av andre lovbrudd», jf. straffeloven § 78 bokstav f.

Det er i stor grad prosessøkonomiske hensyn som begrunner at tilståelse eller vesentlige bidrag til oppklaring av andre lovbrudd skal tas i betraktning i straffutmålingen. Politiet kan bruke mindre tid og ressurser på etterforskning av saken, og påtalemyndigheten får en lettere jobb når saken skal føres for retten. I forarbeidene fremkommer det også at selve handlingen med å tilstå er viktig; «[k]riminalpolitisk synes det riktig å ha et strafferettssystem som gir den som har begått en straffbar handling, en oppfordring til å ta ansvaret for denne».²⁴⁹

Det følger av ordlyden i § 78 bokstav f at tilståelse skal tas i betraktning, men hvor stor vekt en tilståelse vil ha beror på rettens skjønn.²⁵⁰ I rettspraksis er det pekt på at vesentlige momenter i vurderingen er «omfanget av samarbeidet, betydningen av den hjelp siktede har gitt, og hvilken risiko han eller hun har utsatt seg for som følge av bistanden».²⁵¹

Ved oppbevaring av narkotika er bevisenes stilling gjerne av en slik karakter at det ikke er tvil om at gjerningsbeskrivelsen er overtrådt, og at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig grad av skyld. I mange tilfeller vil den rusavhengige da se seg tjent med å tilstå lovbruddet, eventuelt gi informasjon om andre narkotikalovbrudd. Det er likevel det første alternativet, tilståelse, som

²⁴⁷ HR-2022-732-A avsnitt 26.

²⁴⁸ HR-2022-733-A avsnitt 26.

²⁴⁹ Ot.prp.nr.81 (1999-2000) s. 33.

²⁵⁰ Ot.prp.nr.81 (1999-2000) s. 39.

²⁵¹ Rt. 2012 s. 330 avsnitt 17.

er mest praktisk.²⁵² I mange rusmiljøer vil det å tyste på andre kunne føre til utestengelse og andre uønskede sanksjoner.

Det kan stilles spørsmål ved om den rusavhengige som har oppbevart heroin, amfetamin eller kokain under fem gram til eget bruk har et incentiv til å tilstå, når dette «i alminnelighet skal føre til straffutmålingsfrfall».²⁵³ En tilståelse vil dermed ikke ha en prosessøkonomisk virkning. Heller ikke det at gjerningspersonen har tatt ansvar for den straffbare handlingen kan begrunne tilståelse som straffutmålingsmoment i slike tilfeller – nettopp fordi Høyesterett har erkjent at rusavhengige ikke burde straffes.

4.6 De ulike straffutmålingsmomentenes vekt

Gjennomgangen ovenfor viser at rusavhengighet og rehabilitering har stor vekt i straffutmålingen. Disse momentene har blitt tillagt vekt tidligere, men avgjørelsene i HR-2022-731-A, HR-2022-732-A og HR-2022-733-A markerer at rusavhengighet har fått enda større betydning.

Stoffets skadevirkninger har med det fått mindre vekt når den rusavhengige har oppbevart heroin, kokain eller amfetamin til eget bruk under terskelverdien på fem gram. Stoffets art og mengde vil fortsatt ha stor betydning dersom den rusavhengige har oppbevart narkotika over denne terskelverdien, men vekten vil likevel modifieres av at gjerningspersonen er rusavhengig. Stoffets styrkegrad ser ikke ut til å ha betydning når gjerningspersonen er rusavhengig. Videre vil heller ikke spredningsfare kunne tillegges vekt med mindre det bevises utover enhver rimelig tvil at narkotikaen ikke var til egen bruk. Gjentakelse og tilståelse vil ikke tillegges vekt i straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig og forholdet dreier seg om narkotika til egen bruk.²⁵⁴

²⁵² Se HR-2017-02444-A, hvor utgangspunktet for straff for grov oppbevaring av narkotika var fengsel i to år og ni måneder. Fordi den rusavhengige gjerningspersonen tilstod og dermed bidro til å oppklare lovbruddet, ble det gjort et fradrag på tolv måneder.

²⁵³ HR-2022-731-A avsnitt 70.

²⁵⁴ Se HR-2022-732-A avsnitt 17 om gjentakelse.

5 Er straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig, i tråd med overordnede rettsnormer, hensyn og prinsipper?

5.1 Innledning

Gjennomgangen av straffutmålingen ved oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig reiser flere prinsipielle spørsmål. I det følgende vil det undersøkes om straffutmålingen ved oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig, er i overensstemmelse med maktfordelingsprinsippet, den alminnelige rettsfølelsen i samfunnet, straffens begrunnelse og formål, samt skyldprinsippet, forholdsmessighetsprinsippet og likhetsprinsippet.

5.2 Maktfordelingsprinsippet og samspillet mellom lovgiver og Høyesterett

Som nevnt er det Stortinget som skal gi og oppheve lover,²⁵⁵ og dermed angi hvilke handlinger som skal være straffbare og lage rammene for straffutmålingen. Høyesterett dømmer i siste instans,²⁵⁶ og har innenfor disse rammene et vidt skjønn når straffen skal fastsettes i den konkrete saken.

Maktfordelingsprinsippet skal blant annet ivareta grunnleggende hensyn i en rettsstat; rettssikkerhet, forutberegnelighet, frihet og likhet for loven, i tillegg til å forhindre maktmisbruk.²⁵⁷ Det kan da stilles spørsmål ved om maktfordelingsprinsippet er ivaretatt på en tilfredsstillende måte når Høyesterett velger å frafalle utmåling av straff for bruk, besittelse og oppbevaring av heroin, amfetamin og kokain under fem gram når gjerningspersonen er rusavhengig, til tross for at en avkriminalisering ikke ble vedtatt av Stortinget.

Selv om Høyesterett har stor grad av skjønn i straffutmålingen, tilsier maktfordelingsprinsippet at domstolen må forholde seg lojal overfor lovgiver. Høyesterett hverken kan eller har avkriminalisert slike narkotikaovertrедelser, men det er langt på vei slik det oppfattes når domsslutningen lyder på straffutmålingsfracfall. Hovedregelen i strafferetten er jo at det skal utmåles straff når en person er skyldig. En så omfattende bruk av straffutmålingsfracfall som Høyesterett nå legger opp til – det skal «i alminnelighet» føre til straffutmålingsfracfall – kan føre til at bruk og besittelse ikke vil straffes. Det kan dermed tolkes som en avkriminalisering i

²⁵⁵ Grunnloven § 75.

²⁵⁶ Grunnloven § 88.

²⁵⁷ Dok.nr.16 (2011-2012) s. 25.

praksis, til tross for at også straffutmåling er straff. Flere jurister har tatt til orde for at Høyesterett nå har gjennomført rusreformen som ikke ble vedtatt på Stortinget.²⁵⁸

Det er imidlertid klart at det var en unison enighet på Stortinget om at rusavhengige ikke bør straffes for besittelse og oppbevaring av narkotika til eget bruk. Som nevnt tidligere ble det ikke flertall for lovforslaget fordi de ikke ønsket å avkriminalisere bruk og besittelse for alle – og da særlig med tanke på rekreasjonsbrukere.

Selv om Høyesterett bør vise lojalitet overfor lovgiver for å unngå en maktubalanse, er det ingen tvil om at domstolen i tillegg til å drive med rettsavklaring, også har en rettsutviklende rolle.²⁵⁹ Dette kommer blant annet til syne gjennom de strenge reglene om siling av anker til Høyesterett i straffeprosessloven § 323; en anke til Høyesterett skal kun behandles dersom saken gjelder spørsmål som har «betydning for den foreliggende sak», eller det av andre grunner er «særlig viktig å få saken prøvd i Høyesterett». ²⁶⁰ I forarbeidene til tvisteloven ble følgende prinsipielle uttalelse om Høyesteretts rettsutviklende rolle gitt:

*Når regelverket er uklart, enten i seg selv eller fordi samfunnsutviklingen skaper tvil om hvordan reglene skal anvendes, ligger det til Høyesterett å foreta den endelige avklaring. Rettsutviklingen gjennom Høyesteretts praksis må skje i samspill med de lovgivende myndigheter og med en vekt på spørsmål der Stortinget har overlatt den videre rettsutvikling til domstolene.*²⁶¹

Høyesteretts prejudikatfunksjon er også et uttrykk for rettsutviklingen; samfunnet har utviklet seg på en måte som må få konsekvenser for rettsreglenes innhold.²⁶² At Høyesterett på denne måten får en politisk funksjon er ikke tvilsomt. Prejudikatsvirkningen av Høyesteretts dommer kan bidra til samme virkning som lover.²⁶³ Gjennom den rettsutviklende funksjonen utfyller Høyesterett og Stortinget hverandre. Når Høyesterett idømmer straffutmålingsutsettelse skjer det innenfor grunnloven og straffelovens rammer, og maktutøvelsen er derfor i tråd med maktfordelingsprinsippet.

²⁵⁸ Blant annet John Christian Elden, se Rett 24 (2022).

²⁵⁹ Rettsutvikling kan defineres som de tilfeller hvor Høyesteretts løsning fremtrer som ny sammenlignet med tidligere oppfatninger, se Backer (2015) s. 99.

²⁶⁰ Ot.prp.nr.78 (1992-1993) s. 86.

²⁶¹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 302-303.

²⁶² Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 302.

²⁶³ Schei (2012) s. 25-26.

5.3 Straffen bør gjenspeile de alminnelige rettsoppfatningene

Alminnelige rettsoppfatninger er «hva det brede lag av folket vil finne som en rimelig og riktig regel».²⁶⁴ Alminnelige rettsoppfatninger, eller den alminnelige rettsfølelse, er en rettskilde med stor vekt fordi den gir uttrykk for demokratihensyn.

I debatten om avkriminalisering av narkotika til egen bruk har samfunnet hatt innvirkning på retten, og retten har hatt innvirkning på samfunnet. Den alminnelige rettsoppfatningen har blitt utviklet i et samspill mellom borgerne, media, Stortinget, Riksadvokaten, domstolene og samfunnsforskere. Samspillet mellom dømmende og lovgivende makt illustreres i HR-2022-731-A gjennom bruken av etterarbeider. Etterarbeider kan defineres som «forarbeidsdokumenter som ennå ikke er ‘autorisert’ av lovgiver gjennom et oppfølgende lovvedtak».²⁶⁵

Forarbeidene til rusreformen vil fungere som et etterarbeid til straffelovens bestemmelser om bruk, besittelse og oppbevaring av narkotika siden reformen ikke endte opp i et lovvedtak.²⁶⁶ Knut Bergo viser til at etterarbeider får rettskildemesig vekt som et oppdatert uttrykk for rettspolitiske signaler og nyere rettsoppfatninger.²⁶⁷

Dommer Skoghøy har i sin dissens i storkammeravgjørelsen i Rt. 2009 s. 1412 kommet med prinsipielle uttalelser om etterarbeider som uttrykk for den alminnelige rettsfølelsen i sin dissens.²⁶⁸ Han påpeker her at «[d]ersom det ikke finnes holdepunkter for annet, må det verdisyn som er uttalt av Stortinget eller av en parlamentarisk utpekt regjering, kunne tas som et autoritativt uttrykk for den alminnelige rettsfølelse».²⁶⁹ Videre at «[i]nnenfor de rammer som lovgiverne har fastsatt, er straffutmålingen basert på et sammensatt skjønn, hvor det blant annet må legges vekt på allmenne retts- og verdioppfatninger i samfunnet», og at «ved straffutmålingen må [...] domstolene være lydhøre overfor lovgivernes uttalelser» ettersom lovgiverne er demokratisk valgt».²⁷⁰

²⁶⁴ Askeland (2019) s. 471.

²⁶⁵ Bergo (2000) s. 74.

²⁶⁶ I teorien er det uenighet om karakteriseringen som et etterarbeid. Skoghøy skiller mellom etterarbeider og ikke-vedtatte lovforslag, se Skoghøy (2018) s. 80-81. Han mener at ikke-vedtatte lovforslag ikke har større vekt enn en teoriuttalelse.

²⁶⁷ Bergo (2000) s. 79.

²⁶⁸ Rt. 2009 s. 1412 avsnitt 46 til 49.

²⁶⁹ Rt. 2009 s. 1412 avsnitt 46.

²⁷⁰ Rt. 2009 s. 1412 avsnitt 49.

Det er nettopp det Høyesterett gjør i HR-2022-731-A når det vises til at de «[v]erdisyn som er uttalt av Stortinget må anses som et autoritativt uttrykk for den alminnelige rettsfølelsen».²⁷¹ Domstolene må derfor «følge opp signaler om straffutmåling fra Stortinget som er gitt i forbindelse med en lovgivningsprosess».²⁷²

Å benytte etterarbeider til en lov på denne måten kan reise spørsmål om hvorvidt det er adgang til tilbakevirkning etter Grunnloven § 97. I Rt. 2009 s. 1412 kom Høyesterett til at uttalelser i etterarbeider om et skjerpet straffenivå for seksuallovbrudd var i strid med forbudet mot lovers tilbakevirkende kraft. I HR-2022-731-A og de to andre avgjørelsene fra samme dag er det imidlertid snakk om tilbakevirkning til gunst for tiltalte – en lemping i straffenivået. Det er derfor uproblematisk å vektlegge Innst. 612 L (2020-2021) som etterarbeider.²⁷³

Det vil være svært problematisk dersom domstolene idømmer en straff som ikke gjenspeiler samfunnets oppfatninger. Hvis Høyesterett hadde fortsatt å idømme strenge straffer for oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig, til tross for at det er en bred enighet i samfunnet om at disse personene ikke bør straffes, ville det kunne satt strafferettens legitimitet på spill.

5.4 Straffens begrunnelse og formål

5.4.1 Skadefølgeprinsippet, subsidiaritetsprinsippet og hensiktsmessighetsprinsippet

Som nevnt i kapittel 2 er skadefølgeprinsippet, subsidiaritetsprinsippet og hensiktsmessighetsprinsippet kriminaliseringsprinsipper. Kriminaliseringsprinsipper er føringer som lovgiver må forholde seg til ved kriminaliseringen av handlinger, men kan også ha betydning for straffutmålingen; straffenivået for oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig må reflektere kriminaliseringsprinsippene. Domstolene må derfor ha prinsippene i bakhodet når straffen skal utmåles, ettersom de vil gi uttrykk for handlings straffverdighet.²⁷⁴

Straff av rusavhengige har ved flere anledninger blitt kritisert av teoretikere fordi straffutmålingen ikke er i overensstemmelse med skadefølgeprinsippet.²⁷⁵ I forarbeidene til straffeloven fremholdes det at «[k]jernen i skadefølgeprinsippet er at bruken av straff må være

²⁷¹ HR-2022-731-A avsnitt 43.

²⁷² HR-2022-731-A avsnitt 43.

²⁷³ HR-2022-731-A avsnitt 44.

²⁷⁴ Jacobsen og Taslaman (2018) s. 46.

²⁷⁵ Jacobsen og Taslaman (2018) s. 52 og Marthinussen (2018) s. 60-61.

rasjonell og human», og at «fordelene [med å kriminalisere en handling] vil i utgangspunktet bare kunne være store nok dersom handlingene som man ønsker å hindre, kan medføre skade eller fare for skade på interesser som har et rettmessig krav på vern».²⁷⁶

Frem til domstolenes kursendring som følge av det endrede synet på straff for rusavhengige, har skadefølgeprinsippet tilsynelatende ikke hatt stor betydning i straffutmålingen; rusavhengige har fått strenge straffer til tross for at oppbevaringen av narkotika ikke er til skade for andre. I de tre siste høyesterettsavgjørelsene er ikke skadefølgeprinsippet nevnt uttrykkelig, men har indirekte kommet til uttrykk gjennom Høyesteretts henvisninger til rusreformutvalgets utredning og departementets tilslutning. Det synes som om skadefølgeprinsippet hadde stor betydning for utvalgets forslag om avkriminalisering.²⁷⁷

I Norge har vi på sett og vis hatt motsatt tankegang av subsidiaritetsprinsippet når det gjelder straff for narkotikaovertridelser. Vi har forsøkt straff før vi har forsøkt andre mindre inngripende virkemidler. Dette er i ferd med å endre seg, sett i lys av forslaget om rusreform, hvor hovedfokuset er hjelp, og ikke straff. I straffutmålingen kommer dette imidlertid ikke til syne.

Heller ikke hensiktsmessighetsprinsippet blir oppfylt ved straffeforfølgning av oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig. I lys av det som er nevnt i avhandlingens punkt 4.3 om rusavhengighet kan man si at straff ikke fungerer, fordi rusavhengighet er en sykdom. Som vist til er heller ikke straff i form av behandling, som narkotikaprogram med domstolskontroll er, hensiktsmessig.²⁷⁸ I avgjørelsen HR-2022-731-A har Høyesterett ikke uttrykkelig tatt til orde for hvilken straffereaksjon som er mest hensiktsmessig for rusavhengige. Hensiktsmessige reaksjoner er imidlertid drøftet utførlig i rusreformutvalgets forslag, og, man kan ved Høyesteretts henvisning til rusreformforslaget forstå det slik at dette er et prinsipp de har lagt vekt på i valg av reaksjon.

Både skadefølgeprinsippet, subsidiaritetsprinsippet og hensiktsmessighetsprinsippet taler mot straff. Så lenge oppbevaring av narkotika er kriminalisert også for rusavhengige må domstolene

²⁷⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 89.

²⁷⁷ NOU 2019:26 s. 247-269 og Prop. 92 L (2020-2021) s. 33-35.

²⁷⁸ Avhandlingens pkt. 4.3.1.4.

likevel dømme i tråd med dette. Straffutmålingsfrafall vil i lys av dette være den beste løsningen.

5.4.2 Skyldprinsippet

Endringen i straffereaksjoner for oppbevaring av narkotika til eget bruk kan komme på kant med skyldprinsippet. Skyldprinsippet går ut på at det kun er den som kan klandres for en gjerning, som kan straffes.²⁷⁹ Denne klanderer retter seg ikke mot at gjerningspersonen har handlet i strid med et straffebed, men at vedkommende har krenket en grunnleggende verdi i rettsordenen.²⁸⁰

Det er klart etter det endrede synet på straff for rusavhengige, at rusavhengige ikke kan klandres for oppbevaring og bruk av narkotika. Det er da problematisk å reagere med straffutmålingsfrafall, ettersom det konstateres skyld ved denne reaksjonen. Det samme gjelder for påtaleunntatelse. Den bærende begrunnelsen for at rusavhengige skal slippe straff ved oppbevaring til eget bruk er jo at handlingen ikke anses straffverdigg.

5.4.3 Allmennprevensjon

Hensynet til straffens allmennpreventive virkning var som nevnt årsaken til at det ikke ble flertall for rusreform på Stortinget. Den rettssetningen som Høyesterett har formulert i HR-2022-731-A ivaretar langt på vei straffens allmennpreventive virkning. Det er, som konstatert i HR-2022-733-A kun personer som, basert på objektive holdepunkter anses rusavhengige, som vil idømmes straffutmålingsfrafall for oppbevaring av heroin, amfetamin og kokain. Rekreasjonsbrukere og førstegangsbrukere vil fortsatt straffes som tidligere. Å skulle straffe den rusavhengige for å forebygge at andre bruker narkotika vil kunne ses på som umoralsk.²⁸¹ I tillegg vil strenge straffer for oppbevaring av narkotika i liten om noen grad ha allmennpreventiv virkning overfor rusavhengige. På grunn av rusavhengigheten vil gjerningspersonen ha liten motivasjon til å følge strafferettslige signaler om strenge straffer.²⁸² Gjennom løsningen med straffutmålingsfrafall og påtaleunntatelse hindrer man å bruke den rusavhengige som et middel, ettersom personen ikke må gjennomføre straffen.

²⁷⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 11.

²⁸⁰ Gröning mfl. (2019) s. 49.

²⁸¹ Jacobsen mfl. (2020), s. 271.

²⁸² Mathiesen (2005) s. 85.

5.4.4 Individualprevensjon

Det kan argumenteres for at hensynet til individualprevensjon ikke blir oppfylt ved straffutmålingen når gjerningspersonen er rusavhengig. Dersom retten velger å frafalle å utmåle straff vil gjerningspersonen ikke føle straffen som et onde, og den vil dermed ikke ha en avskrekkende²⁸³ eller forbedrende²⁸⁴ virkning. Ved idømmelse av andre straffereaksjoner enn straffutmålingsfracfall, som for eksempel samfunnsstraff eller betinget fengsel vil det være større utsikter til oppfyllelse av straffens individualpreventive formål. Særlig narkotikaprogram med domstolskontroll vil ha potensial til å bidra forbedrende, men det forutsetter at den rusavhengige er motivert og egnet for øvrig.

De strafferettslige reaksjonene straffutmålingsfracfall og påtaleunntatelse skal i utgangspunktet kunne ivareta hensynet til individualprevensjon, ved at de vil fremgå av en vandelsvurdering og en uttømmende politiattest, jf. politiregisterloven §§ 41 nr. 1 og 45 første ledd.²⁸⁵ Formålet med politiattester og vandelskontroll er «i sin alminnelighet [...] å forhindre at en person får en stilling eller en offentlig tillatelse eller lignende som han eller hun ikke er egnet for på grunn av reaksjoner ilagt som følge av straffbare handlinger». ²⁸⁶ Straffutmålingsfracfall og påtaleunntatelse kan dermed virke uskadeliggjørende gjennom inkapasitering. ²⁸⁷ Hvor treffende dette er når den rusavhengige gjerningspersonen har oppbevart narkotika kan imidlertid diskuteres. I praksis vil en angivelse av straffereaksjoner i en vandelsvurdering eller politiattest kunne føre til at det rehabiliterte rusavhengige for eksempel anses uaktuell i en fremtidig jobb. Det vil i større grad bidra til stigma enn rehabilitering.

5.5 Forholdsmessighetsprinsippet

Straffeloven har ingen generell regel om at straffen skal være forholdsmessig. Straffeloven § 29 annet ledd kan imidlertid ses på som et utslag av forholdsmessighetsprinsippet; «[når det ved fastsetting av straff er aktuelt å ilegge flere strafferettslige reaksjoner, jf. første ledd og § 30, skal den samlede reaksjonen stå i et rimelig forhold til lovbruddet». At straffen skal være forholdsmessig er et overordnet prinsipp som gjelder ved all ileggelse av straff. ²⁸⁸

²⁸³ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 79.

²⁸⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 79.

²⁸⁵ Ifølge politiregisterloven § 41 nr. 1 skal alle strafferettslige reaksjoner anmerkes. Både straffutmålingsfracfall og påtaleunntatelse er strafferettslige reaksjoner, jf. straffeloven §§ 29 og 30.

²⁸⁶ Ot.prp.nr.108 (2008-2009) s. 143. Hvilke situasjoner det kan fremsettes krav om uttømmende politiattest eller vandelsvurdering vil bero på om det finnes hjemmel i politiregisterforskriften eller spesiallovgivning.

²⁸⁷ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 78.

²⁸⁸ Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

Bestemmelsene om formildende og skjerpende omstendigheter i straffeloven §§ 77 og 78, samt den supplerende rettspraksis er en god illustrasjon på dette.

Grunnloven § 102 første ledd gir enhver «rett tilrespekt for sitt privatliv». Ordlyden synes absolutt, og at det dermed ikke er rom for å gjøre inngrep i denne retten. Det er imidlertid klart at bestemmelsen må tolkes i lys av EMK artikkel 8, som også verner retten til privatliv, og har en inngrepshjemmel.²⁸⁹

Retten til privatliv har etter sin ordlyd et bredt anvendelsesområde og det er umulig å angi en uttømmende definisjon.²⁹⁰ I utgangspunktet vil bruk av straff ikke innebære et inngrep i privatlivet.²⁹¹ En straffereaksjon som forbyr en rusavhengig å oppbevare narkotika vil imidlertid kunne utgjøre et inngrep i privatlivet, basert på individets selvbestemmelsesrett, også når den selvvalgte aktiviteten er til skade for personen selv.²⁹² Å straffe en rusavhengig for oppbevaring av narkotika vil dermed hindre vedkommende i å utøve aktiviteten.

Et inngrep i privatlivet må ha hjemmel i lov, ivareta et legitimt formål og være forholdsmessig, jf. EMK artikkel 8 andre ledd. At straff ved oppbevaring av narkotika har hjemmel i straffeloven § 231 er utvilsomt. EMK artikkel 8 ramser opp de aktuelle legitime formålene som kan rettferdiggjøre et inngrep, herunder beskyttelse av den offentlige trygghet, landets økonomiske velferd og helse.

Jon Petter Rui har tatt til orde for at straff av rusavhengige ikke har et legitimt formål, så lenge flertallet på Stortinget er motstander av det.²⁹³ Jeg er uenig med Rui; kriminalisering av oppbevaring av narkotika for rusavhengige vil ha et legitimt formål i å forebygge kriminalitet, beskytte den offentlige trygghet og landets økonomiske velferd. Som nevnt i innledningen fører narkotikabruk med seg annen type kriminalitet i tillegg til å ha store samfunnsøkonomiske konsekvenser. Videre vil straffen kunne ivareta andres helse gjennom straffens preventive funksjon. Dette er også slått fast av Høyesterett i HR-2022-731-A.²⁹⁴

Kravet til at forholdsmessighet formuleres i EMK art 8 som et krav om at inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Inngrepet vil bare være forholdsmessig dersom det er

²⁸⁹ Dok.nr.16 2011-2012 s. 175, Rt. 2014 s. 1102, Rt. 2015 s. 81, Rt. 2015 s. 93, HR-2016-2554-P.

²⁹⁰ *Niemietz v. Germany* [C], no. 13710/88 avsnitt 29.

²⁹¹ *Gillberg v. Sweden* [GC], no. 41723/06 avsnitt 68 og HR-2022-731-A avsnitt 31.

²⁹² *Pretty v. United Kingdom* [C], no 2346/02 avsnitt 62.

²⁹³ Rui (2022) s. 56.

²⁹⁴ HR-2022-731-A avsnitt 36 til 38.

egnet, nødvendig og proporsjonalt.²⁹⁵ Hvorvidt straffutmåling for oppbevaring av narkotika er forholdsmessig vil bero på omstendighetene i hver enkelt sak, og kan ikke avgjøres på generelt grunnlag.²⁹⁶ Det vil likevel knyttes noen kommentarer til de senest avsagte Høyesterettsdommene.

Høyesterett uttaler i HR-2022-731-A at straffutmålingsfracfall ved oppbevaring av heroin, amfetamin og kokain under fem gram til eget bruk «under enhver omstendighet ikke er uforholdsmessig».²⁹⁷ Det er det lett å si seg enig i. Straffutmålingsfracfall består i at det ikke utmåles straff, og det vil da være kunstig å skulle vurdere om straffereaksjonen er egnet, nødvendig og proporsjonal.

Så kan det stilles spørsmål ved om det vil være nødvendig og proporsjonalt å ilegge tyngre straffereaksjoner ved oppbevaring av heroin, amfetamin og kokain som er litt over terskelverdien på fem gram. I HR-2022-732-A tok Høyesterett opp problemstillingen, og uttalte at:

*... det er [...] klart at når reaksjonsfastsettelsen nå legges markert om for kvanta under fem gram, må det få innflytelse på straffastsettelsen også for noe større stoffmengder. Reaksjonene bør stå i rimelig forhold til hverandre slik at det ikke blir for stort sprang mellom mengder under og over den veiledende grensen på fem gram.*²⁹⁸

I denne saken hadde den rusavhengige oppbevart 6,69 gram heroin, altså 1,69 gram over grensen. Aktor hadde lagt ned påstand om ubetinget fengsel, men det konstaterte Høyesterett at ville være uforholdsmessig, og at en kort betinget fengselsstraff bør være utgangspunktet ved «rusavhengiges befatning med heroin til egen bruk som i beskjedne grad overstiger den veiledende grensen».²⁹⁹ I HR-2022-733-A kom Høyesterett til at den rusavhengige for oppbevaring av 24 gram amfetamin og 4 gram hasj måtte dømmes til samfunnsstraff i 60 timer med en subsidiær fengselsstraff på 50 dager under henvisning til at det forelå en spredningsfare.

²⁹⁵ HR-2018-699 avsnitt 32.

²⁹⁶ Det kan diskuteres hvorvidt inngrepet i form av kriminalisering av oppbevaring av narkotika er uforholdsmessig, men ettersom denne avhandlingen er avgrenset til å behandle straffutmåling vil denne diskusjonen ikke vies plass til.

²⁹⁷ HR-2022-731-A avsnitt 40.

²⁹⁸ HR-2022-732-A avsnitt 15.

²⁹⁹ HR-2022-732-A avsnitt 16-18.

Fordi denne overtredelsen på grunn av spredningsfaren var mer alvorlig, var det et rimelig forhold mellom forbrytelsens alvor og straffens omfang.³⁰⁰

5.6 Likhetsprinsippet

I Grunnloven § 98 er likhetsprinsippet lovfestet ved formuleringen «[a]lle er like for loven». Dette innebærer at for helt like handlinger må det reageres med samme straff. Det er imidlertid klart at så lenge gjerningsbeskrivelsen er oppfylt, og den nødvendige grad av skyld er utvist, kan domstolene ta i betraktning subjektive omstendigheter ved gjerningspersonen og omstendighetene for øvrig – altså overtredelsens innbyrdes forskjellige karakter.³⁰¹ At det skilles mellom personer som er rusavhengige og personer som ikke er rusavhengige i straffutmålingen er derfor uproblematisk. Dette understrekes også i HR-2022-731-A, hvor det uttales at «vi har lang tradisjon for at personlige forhold kan få avgjørende betydning ved straffutmålingen» og at «en differensiering lenge vært praktisert i narkotikasakene».³⁰²

6 Oppsummering og rettspolitiske betraktninger

At gjerningspersonen er rusavhengig har stor betydning når det skal utmåles straff for oppbevaring av narkotika, både for hvilken strafferettslig reaksjon som skal ilegges, og for størrelsen og lengden på denne. Før avgjørelsene i HR-2022-731-A, HR-2022-732-A og HR-2022-733-A er det klart at straffutmålingen ved oppbevaring av narkotika ikke har korrespondert med den allmenne rettsfølelsen. Det er vært en usedvanlig stort politisk interesse og engasjement i befolkningen i debatten om straff for rusavhengige, og avgjørelsene er et godt eksempel på samspillet mellom lovgiver og domstol.

Høyesteretts avgjørelser i HR-2022-731-A, HR-2022-732-A og HR-2022-733-A markerer en endring i den kriminalpolitiske behandlingen av rusavhengige, og som vil ha stor praktisk betydning for de personene som omfattes av endringen i reaksjonspraksis. Det er likevel klart at oppbevaring av narkotika er straffbart også for denne gruppen mennesker. Det må en avkriminalisering til for å minimere stigmaet som fortsatt sitter igjen ved å bli ansett som skyldig i en straffbar handling.³⁰³

³⁰⁰ Gröning mfl. (2019) s. 86.

³⁰¹ Gröning mfl. (2019) s. 87.

³⁰² HR-2022-731-A avsnitt 55.

³⁰³ Redusert stigma for rusavhengige var et uttalt mål med rusreformen, se NOU 2019:26 s. 250.

En slik avkriminalisering kan gjennomføres ved å gjøre rusavhengighet til en straffritaksgrunn, noe alder under 15 år og utilregnelighet allerede er. Personer under den kriminelle lavalder og personer med sterkt avvikende sinnstilstand, sterk bevissthetsforstyrrelse og høygradig psykisk utviklingshemming, fritas for straff etter straffeloven § 20 første og annet ledd med den begrunnelse at det ikke foreligger skyldevne. Disse personene er ikke å klandre, og må dermed anses uskyldige.³⁰⁴ Som nevnt er det stor enighet om at rusavhengige ikke kan klandres for å oppbevare narkotika.

En differensiert avkriminalisering vil imidlertid kunne komme på kant med likhetsprinsippet i Grunnloven § 98. Personer under den kriminelle lavalder og utilregnelige personer fritas for straff for alle kriminaliserte handlinger. Å skulle fritta rusavhengige for straff for enkelte handlinger – erverv, besittelse og oppbevaring av narkotika – kan dermed stille seg annerledes i relasjon til likhetsprinsippet. Samtidig er rusavhengighet allerede gjort til en straffrihetsgrunn ved bruk og besittelse av narkotika til eget bruk i brukerrom, jf. brukerromsloven § 4, jf. brukerromsforskriften³⁰⁵ § 1.

En annen mulighet er å unnlate å påtale forholdet, jf. straffeprosessloven § 62 a.³⁰⁶ Slik straffeprosessloven § 62 a annet ledd er formulert i dag kan påtalemyndigheten innstille forfølgningen av straffebud med en strafferamme på 2 år eller lavere «hvis ikke allmenne hensyn tilsier påtale». Fra 1. juli 2022 vil bestemmelsen endres slik at dens tredje ledd bokstav a vil lyde som følger: «Saken kan henlegges når forfølgning ikke er i det offentliges interesse, herunder når forholdet er bagatellmessig, og berørte interesser ikke i avgjørende grad taler for forfølgning».³⁰⁷ Dersom en avkriminalisering av oppbevaring av narkotika når gjerningspersonen er rusavhengig ikke blir en realitet, kan Riksadvokaten gjennom et rundskriv instruere påtalemyndigheten om at slike tilfeller skal omfattes av § 62 a når denne trer i kraft. Noe av stigmaet som en konsekvens av at påtaleunntatelse er en strafferettslig reaksjon kan dermed reduseres gjennom en negativ påtaleavgjørelse.

³⁰⁴ Prop.154 L (2016-2017) s. 228.

³⁰⁵ Forskrift 17. desember 2004 nr. 1661 om ordning med brukerrom for inntak av narkotika (brukerromsforskriften).

³⁰⁶ Å unnlate å påtale forholdet, jf. straffeprosessloven § 62 a må ikke forveksles med påtaleunntatelse, jf. straffeprosessloven § 69. Å unnlate å påtale forholdet er ikke en strafferettslig reaksjon, jf. straffeloven § 30, men en negativ påtaleavgjørelse.

³⁰⁷ Hensynet til allmennprevensjon, individualprevensjon og offentlig ro, samt overtredelsens grovhet sammenholdt med hvilke interesser som er krenket ved lovbruddet er sentrale momenter, se Prop.146 L (2020-2021) s. 168.

Det er ingen tvil om at det er stor politisk vilje til å endre dagens regelverk slik at rusavhengige møtes med hjelp i stedet for straff. Overordnede rettsnormer, prinsipper og hensyn, i tillegg til et fragmentert lovverk kompliserer imidlertid den praktiske gjennomføringen av en avkriminalisering. Det er rekke lovbestemmelser i et stort antall lover som må endres hvis rusavhengighet skal gjøres til en straffrihetsgrunn. Så lenge det ikke er en politisk enighet om hvordan en dette skal gjennomføres, er det ikke gjort med det samme.

Det er stadig utvikling i spørsmålet om avkriminalisering av bruk, besittelse og oppbevaring av narkotika til egen bruk. 22. mars 2022 ble et nytt forslag om rusreform behandlet i Helse- og omsorgskomiteen.³⁰⁸ Forslaget gikk i all hovedsak ut på å gjennomføre rusreformen som ble nedstemt i Stortinget i fjor sommer, og heller ikke denne gangen fikk det flertall.³⁰⁹ Senest 27. april 2022 vedtok Oslo bystyre å gjennomføre store deler av rusreformen som ikke fikk flertall i Stortinget.³¹⁰ Hva det vil bety i praksis er usikkert, men også politi, påtalemyndighet og domstol i Oslo er nødt til å følge straffeloven.³¹¹

Den sittende regjeringen bestående av Arbeiderpartiet og Senterpartiet planlegger å legge frem et nytt forslag til rusreform i en stortingsmelding i 2023. Innholdet i denne er uklart, men helse- og omsorgsminister Ingvild Kjerkol har uttalt at det ikke vil være snakk om en avkriminalisering, men heller hjelp.³¹² Dersom det ikke legges frem forslag til avkriminalisering kan de nylig avsagte dommene fra Høyesterett likevel på sikt ha potensial til å bidra til lovendring. Sagaen om rusreformen er uansett ikke over.

³⁰⁸ Innst.207 L (2021-2022) og Dok.nr.8:46 L (2021-2022).

³⁰⁹ Stortinget (2022).

³¹⁰ NRK (2022b).

³¹¹ Straffeloven § 4 første ledd.

³¹² Innst.207 L (2021-2022) s. 15 og NRK (2022a).

Referanseliste

Norske lover

- Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
- Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902)
- Lov 1. juni 1928 nr. 5 om opium (opiumsloven)
- Lov 14. juni 1968 nr. 4 om endrede straffebestemmelser for lovovertridelser av regler i lovgivningen om narkotika
- Lov 14. desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven)
- Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenester (spesialisthelsetjenesteloven)
- Lov 2. juli 2004 nr. 64 om ordning med brukerrrom for inntak av narkotika (brukerrromsloven)
- Lov 18. mai 2005 nr. 21 om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven)
- Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
- Lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven)
- Lov 24. juni 2011 om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)
- Lov 18. juni 2021 nr. 117 om endringer i straffeloven

Forskrifter

- Forskrift 17. desember 2004 nr. 1661 om ordning med brukerrrom for inntak av narkotika (brukerrromsforskriften)
- Forskrift 14. februar 2013 nr. 99 om narkotika (narkotikaforskriften)
- Forskrift 20. oktober 2017 nr. 1650 om narkotikaprogram med domstolskontroll

Rundskriv

- Riksadvokatens rundskriv 30. oktober 1998 Del II – nr. 1/1998
- Riksadvokatens rundskriv 26. juni 2014 – nr. 2/2014

Forarbeider

- Ot.prp.nr.78 (1992-1993) Om lov om endringer i straffeprosessloven m.v (to-instansbehandling, anke og juryordning)

Ot.prp.nr.81 (1999-2000)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.)
NOU 2002:4	Ny straffelov Straffelovkomisjonens delutredning VII
Ot.prp.nr.62 (2002-2003)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
Innst.O.nr.4 (2003-2004)	Innstilling fra sosialkomiteen om lov om endringer i lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester mv. og lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m. (Rusreform II og rett til individuell plan)
Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp.nr.51 (2004-2005)	Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
Innst.O.nr.72 (2004-2005)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)
Ot.prp.nr.81 (2004-2005)	Om lov om endringer i straffeloven (prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll)
Ot.prp.nr.8 (2007-2008)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)
Ot.prp.nr.22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Innst.O.nr.73 (2008-2009)	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)
Ot.prp.nr.108 (2008-2009)	Om lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven)
Dok.nr.16 (2011-2012)	Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
Prop.154 L (2016-2017)	Endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (skyldevne, samfunnsvern og sakkyndighet)
NOU 2019:26	Rusreform – fra straff til hjelp
Prop.92.L (2020-2021)	Endringer i helse og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.)
Prop.146 L (2020-2021)	Endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.)
Innst.612 L (2020-2021)	Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.) og om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jan Bøhler, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Trygve Slagsvold Vedum om at rusavhengige ikke skal straffefølges
Prop.62 L (2021-2022)	Endringer i naturskadeforsikringsloven mv. (etablering av naturskadekapital i Norsk Naturskadepool mv.)

Kongelige resolusjoner

Kongelig resolusjon 24. september 2021 nr. 2837

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1977 s. 1207

Rt. 1991 s. 275

Rt. 1995 s. 870

Rt. 1996 s. 170

Rt. 1999 s. 33

Rt. 1999 s. 1504

Rt. 2000 s. 1335

Rt. 2000 s. 1446

Rt. 2001 s. 129

Rt. 2002 s. 599

Rt. 2003 s. 1082

Rt. 2004 s. 643

Rt. 2004 s. 1769

Rt. 2005 s. 746

Rt. 2005 s. 781

Rt. 2005 s. 1574

Rt. 2006 s. 1093

Rt. 2007 s. 961

Rt. 2007 s. 1244

Rt. 2008 s. 906

Rt. 2008 s. 1373

Rt. 2008 s. 1495

Rt. 2009 s. 279

Rt. 2009 s. 290

Rt. 2009 s. 294

Rt. 2009 s. 1159

Rt. 2009 s. 1371

Rt. 2009 s. 1394

Rt. 2009 s. 1412

Rt. 2009 s. 1551
Rt. 2010 s. 449
Rt. 2010 s. 1391
Rt. 2010 s. 1562
Rt. 2011 s. 695
Rt. 2012 s. 360
Rt. 2012 s. 1316
HR-2012-1340-A
Rt. 2014 s. 740
Rt. 2014 s. 1102
Rt. 2015 s. 81
Rt. 2015 s. 93
Rt. 2015 s. 155
Rt. 2015 s. 1124
HR-2016-286-A
HR-2016-2554-P
HR-2017-1675-A
HR-2017-1676-A
HR-2017-2444-A
HR-2019-281-A
HR-2018-699-A
HR-2018-847-A
HR-2018-1660-A
HR-2018-1942-A
HR-2019-1643-A
HR-2019-2203-A
HR-2019-2204-A
HR-2020-1349-A
HR-2021-1113-U
HR-2021-1469-U
HR-2021-1453-S
HR-2021-2410-U
HR-2021-2413-U
HR-2021-2416-U

HR-2022-731-A

HR-2022-732-A

HR-2022-733-A

Lagmannsrettsavgjørelser

LE-2021-99526

LA-2021-103018

LE-2021-116610

LG-2021-103909

Tingrettsavgjørelser

TOSL-2020-179838

TOSLO-2021-18542

TOSL-2021-91303

TVES-2021-135059

TOSL-108390

Internasjonale konvensjoner

Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen/EMK)

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

Niemietz v. Germany [C], no. 13710/88, 16. desember 1992

Saunders v. United Kingdom [C], no. 19187/91, 17. desember 1996

Pretty v. United Kingdom [C], no 2346/02, 29. april 2002

Gillberg v. Sweden [GC], no. 41723/06, 3. april 2012

Juridisk litteratur

Andenæs mfl. 2016

Andenæs, Johs; Rieber-Mohn, Georg Frederik og Sæther, Knut Erik, *Alminnelig strafferett*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2016

Askeland 2019

Askeland, Bjarte «Rettsoppfatninger som rettskilde» i *Juridisk metode og tenkemåte*, Høgberg, Alf Petter og

- Øyrehagen Sunde, Jørn (red.), Universitetsforlaget 2019, s. 452-473
- Backer 2015 Backer, Inge Lorange, «Samspillet mellom lovgiverne og Høyesterett» i *Lov, sannhet, rett: Norges Høyesterett 200 år*, Schei, Tore, Skoghøy, Jens Edvin A., Oie, Toril M. (red.), Universitetsforlaget 2015
- Bergo 2000 Bergo, Knut, *Høyesteretts forarbeidsbruk*, Cappelen Akademisk Forlag 2000
- Bernt 2019 Bernt, Jan Fridthjof Bernt, «Et hermeneutisk perspektiv på rettsvitenskap og metode», i *Juridisk metode og tenkemåte*, Høgberg, Alf Petter og Øyrehagen Sunde, Jørn (red.), Universitetsforlaget 2019, s. 591-604
- Bratholm 1980 Bratholm, Anders, *Strafferett og samfunn*, Universitetsforlaget 1980
- Gröning mfl. 2019 Gröning, Linda, Husabø, Erling Johannes, Jacobsen, Jørn, *Frihet, forbrytelse og straff*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2019
- Holmboe 2016 Holmboe, Morten, *Fengsel eller frihet*, Gyldendal juridisk 2016
- Jacobsen mfl. 2020 Jacobsen, Jørn, Husabø, Erling Johannes, Gröning, Linda, Strandbakken, Asbjørn, *Forbrytelser i utvalg – straffelovens regler om voldsforbrytelser, seksualforbrytelser, formuesforbrytelser og narkotikaforbrytelser*, Fagbokforlaget 2020
- Jacobsen og Taslaman 2018 Jacobsen, Jørn og Taslaman, Selma, «The Norwegian Criminal Regulation of Drugs: An Overview and Some

- Principled Challenges» i *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, 2018 Vol 6 nr. 1, s. 20-52
- Marthinussen 2018 Marthinussen, Hans Fredrik, «Decriminalisation of Drug Use – The Outlook for Reform in Norway» i *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, 2018 Vol 6 nr. 1, s. 53-67
- Mathiesen 2005 Mathiesen, Thomas, *Retten i samfunnet*, 5. utgave, 2. opplag, Pax forlag 2011
- Matningsdal 2016 Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2016
- Matningsdal 2020 Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett*, 3. utgave, Fagbokforlaget 2020
- Rui 2022 Rui, Jon Petter, «Straff av tunge rusmisbrukere for bruk av narkotika og besittelse til eget bruk» i *Lov og Rett* 2022 nr. 1, s. 53-58
- Schei 2012 Schei, Tore, «Domstolenes og dommernes uavhengighet i forholdet til de øvrige statsmakter» i *Dommernes uavhengighet*, Engstad, Nils Asbjørn, Frøseth, Astrid Lærdal, Tønder, Bård (red.), Fagbokforlaget 2012, s. 15-37
- Tønne og Lie 2019 Tønne, Brita, Lie, Anne Kveim, «Fra sykdom til kriminalitet – endringer i synet på rusavhengighet» i *Tidsskriftet for Den norske legeforening*, 2019 nr. 15
- Skoghøy 2018 Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, Universitetsforlaget 2018

Øyen 2019

Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2019

Internettkilder

Folkehelseinstituttet 2018

Linn Gjersing, «Skader og problemer knyttet til narkotikabruk», 18.09.18
<https://www.fhi.no/nettpub/narkotikainorge/konsekvenser-av-narkotikabruk/skader-og-problemer-knyttet-til-narkotikabruk/> (25.03.22)

Folkehelseinstituttet 2022

«Tabeller til Narkotikabruk i Norge», 2022
<https://www.fhi.no/contentassets/9c8469c859e041a7a8e0e035cb0c75f7/tabeller-til-narkotikabruk-i-norge-2022.pdf> (25.03.22)

European Monitoring Centre for
Drugs and Drug Addiction 2019

EU Drug Report. Trends and Developments 2019, s. 81
https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001ENN_PDF.pdf
(21.04.22).

European Monitoring Centre for
Drugs and Drug Addiction og
Europol 2019

EU Drug Markets Report 2019, s. 5
https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/12078/20192630_TD0319332ENN_PDF.pdf
(21.04.22)

Fagrådet – Rusfeltets
hovedorganisasjon 2022

«Tilbud om heroinassistert behandling åpnet denne uka!», 05.01.22
<https://www.rusfeltet.no/nyhetsarkiv/tilbud-om-heroinassistert-behandling-apnet-denne-uka-article3151-28.html> (08.04.22).

- Forskning.no 2007 Grønli, Kristin Straumsheim «Rangerer narkotiske stoffer», 24.03.07
<https://forskning.no/medisin-alkohol-og-narkotika-forebyggende-helse/rangerer-narkotiske-stoffer/1008788> (11.04.22).
- Helsedirektoratet 2012 *Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse – ROP-lidelser*, s. 17, 2012
<https://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/rop/2-definisjoner-metode/2.3-rusdiagnoser-icd-og-dsm> (12.04.22).
- NRK 2022a «Rusreform»
https://www.nrk.no/nyheter/rusreform-1.11460667?#_=# (04.04.22).
- NRK 2022b Juven, Olav, Bakken, Jenny Dahl og Slåen, Åshild, «Jubler over Oslos «rusreform light»: - Det betyr så mye»
<https://www.nrk.no/osloogviken/oslo-bystyre-vedtok-rusreform-light-1.15904373> (27.04.22).
- Regjeringen 2021 Samferdselsdepartementet, «Revidering av «forskrift om faste grenser for påvirkning av andre berusende eller bedøvende middel enn alkohol m.m.» - Rapport fra referansegruppe mai 2021», 2021
<https://www.regjeringen.no/contentassets/98e09c20ab5f4b1a9be2abd83a300318/rappport-revidering-av-forskrift-om-faste-grenser-for-pavirkning-av-andre-berusende-eller-bedovende-middel-enn-alkohol-mm.pdf> (20.03.22).

- Regjeringen 2019
Uteseksjonen «Svar om terskelverdier for forespurte rusmidler», 15.09.19
<https://www.regjeringen.no/contentassets/78d1c46cd04f42f881e1ad0376c09c2e/no/sved/28.pdf> (14.02.22).
- Rett 24 2022
Kolsrud, Kjetil, «Høyesterett fjerner straff for besittelse av små kvanta heroin for rusavhengige», 08.04.22
<https://rett24.no/articles/hoyesterett-fjerner-strauff-for-besittelse-av-sma-kvanta-heroin-for-rusavhengige> (27.04.22).
- Oslo Economics 2020
Konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkning, desember 2020
https://www.actis.no/files/docs/konsekvenser_av_økt_bruk_av_illegale_rusmidler.pdf (21.04.22).
- Store medisinske leksikon 2021
Bramness, Jørgen Gustav og Bachs, Liliana, «Avhengighet», 22.11.21
<https://sml.snl.no/avhengighet> (21.04.22).
- Stortinget 2021
Voteringsoversikt for sak: Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.), 03.06.21
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=83557&dnid=1> (22.03.22).
- Stortinget 2022
Voteringsoversikt for sak: Representantforslag om å gjennomføre rusreformen, 31.03.22
<https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=87067&dnid=1> (30.04.22).

Tidsskrift for Den norske
legeforening 2016

Jacobsen, Lisa Dahlbak, «Stor økning av nye syntetiske
rusmidler», 05.08.16

<https://tidsskriftet.no/2016/05/stor-okning-av-nye-syntetiske-rusmidler> (29.03.22).

